

YAKIN TARİHTE SAFRANBOLU KÜLTÜRÜNDE İZ BIRAKAN KADINLAR

**2024
YÜKSEK LİSANS TEZİ
KÜLTÜREL MİRAS VE MİRAS ALAN YÖNETİMİ**

Meryem ÇULLUK

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Taşkın DENİZ**

**YAKIN TARİHTE SAFRANBOLU KÜLTÜRÜNDE İZ BIRAKAN
KADINLAR**

Meryem ÇULLUK

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Taşkın DENİZ**

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**KARABÜK
Eylül 2024**

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	3
DOĞRULUK BEYANI.....	4
ÖNSÖZ	5
ÖZ	6
ABSTRACT.....	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ	8
ARCHIVE RECORD INFORMATION.....	9
KISALTMALAR	10
ARAŞTIRMANIN KONUSU	11
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	11
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	11
1. BİRİNCİ BÖLÜM	13
1.1. Safranbolu’nun Tarihi Coğrafyası	13
2. TÜRK TÖRESİNDE KADININ YERİ VE ÖNEMİ	15
2.1. Türk Töresi.....	15
2.2. Türk Töresinde Kadının Yeri.....	19
2.3. Türk Töresinde Kadının Sosyo-Ekonomik Yaşamda Yeri.....	30
2.4. Safranbolu Kültüründe Kadının Sosyo-Ekonomik Yaşamda Yeri	31
3. YAKIN TARİHTE SAFRANBOLU’DA İZ BIRAKAN KADINLAR	34
3.1. Fatma Şakir MEMİK	34
3.2. Hikmet DERMAN ŞEYHOĞLU	35
3.3. Leyla GENCER	36
3.4. Nezihe AYCAN KADIOĞLU	37

3.5. Rengin RAHMAN ACAROĞLU	38
3.6. Birsen GÜMÜŞ	39
3.7. Demet ÇUBUKÇU	40
3.8. Feride ÖZKAYNAK	42
3.9. Hatice BÜYÜKKARAGÖZ	42
3.10. Hüsnîye HALAÇ	45
3.11. İlhan KAVUŞTURUCU	46
3.12. Leyla GÜRSEL	47
3.13. Leyla NATIROĞLU	49
3.14. Makbule GÖKCÜ	49
3.15. Müfide DAYAN	50
3.16. Müşerref MAĞDEN	52
3.17. Neslihan KILIÇ	53
3.18. Sinem SARITUNÇ	54
3.19. Zehra TOKER TERZİOĞLU	55
3.20. Ender GÜMÜŞ (Yörük Köyü Kadın Kültürü Adına)	56
SONUÇ VE ÖNERİLER	57
KAYNAKÇA	58
EKLER	62
Ek 1: Eski Safranbolu Hayatından Fotoğraflar	62
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	82
ÖZGEÇMİŞ	84

TEZ ONAY SAYFASI

Meryem ÇULLUK tarafından hazırlanan “YAKIN TARİHTE SAFRANBOLU KÜLTÜRÜNDE İZ BIRAKAN KADINLAR” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Taşkın DENİZ

.....

Tez Danışmanı, Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 24/09/2024

Unvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Taşkın DENİZ (KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Ayşe KURTLU (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Berrin SARITUNÇ (SUBU)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı : Meryem ÇULLUK

İmza :

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimine başladığım süreçten, tez çalışmamı bitirme sürecime kadar geçen tüm aşamalarda her daim destek olan ve değerli görüşleriyle çalışmama ışık tutan değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Taşkın DENİZ'e, tez çalışmamın sonuçlanma sürecine katılan ve bu süreçte yaptıkları önerilerle çalışmamın niteliğini olumlu yönde artıran değerli tez jürisi üyeleri Doç. Dr. Ayşe KURTLU ve Dr. Öğr. Üyesi Berrin SARITUNÇ'a teşekkürlerimi sunarım. Araştırmanın başından itibaren yanımda olan Diyetisyen Şura GÖKTAŞ'a, Yaren AŞKIN'a, Safranbolu'nun değerli kadınların tanımama vesile olan Mehmet KÜTÜKÇÜOĞLU'na, röportaj süreçlerimde yanımda olan ayrıca görsel teminlerimi sağlayan Safranbolu Belediyesi İtfaiye Müdürü Mehmet GÖKCÜ'ye, değerli Öğretim Görevlisi Zuhal BEGDE'ye, eğitim hayatım boyunca maddi manevi desteklerini esirgemeyen annem ile babam Güler-Vehap BİBEROĞLU'na, çalışma sürecinde desteklerini esirgemeyen kardeşlerime, eşimin ailesine, biricik dostlarıma, canım oğlum Muhammed Göktuğ'a ve her aşamada yanımda olan sevgili eşim Veteriner Hekim Murat ÇULLUK'a teşekkürlerimi borç bilirim.

ÖZ

Tezin konusunu, UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan ve özellikle Osmanlı konak yaşantısının izlerini en güzel şekilde yansıtan Safranbolu'da kültürel yaşamın bir parçası olarak kadınların bıraktıkları izlerin neler olduğunun ve öneminin değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

Safranbolu'da kültürel yaşamın bir parçası olarak kadınların bıraktıkları izlerin neler olduğunun ve öneminin değerlendirilmesine ilişkin bir bilimsel çalışmaya rastlanmamıştır. Bu konuda yapılan ilk çalışma olması, araştırmanın ilgili konulardaki bilgi eksikliğini nispeten kapatacak olması ve gelecekte yapılabilecek benzer çalışmalara kaynak teşkil edecek olması araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

Safranbolu'da kültürel yaşamın bir parçası olarak kadınların bıraktıkları izlerin neler olduğunun ve öneminin değerlendirilmesi amacı ile gerçekleştirilen araştırmada nitel (kalitatif) araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel araştırma yaklaşımı kapsamında saha araştırması yöntemi kullanılmıştır. Saha araştırması yöntemi bünyesinde doküman incelemesi, yapılandırılmamış yerinde gözlem, betimleme ve grup görüşme (mülakat) veri toplama teknikleri kullanılmıştır.

Araştırmanın ana kaynakların konuya ilişkin arşiv belgeleri, makaleler, tezler, dergiler, kitaplar ile mülakat ve gözlem teknikleri sonucunda elde edilen bilgiler oluşturmaktadır.

Araştırmanın tasarımı; konunun ve amacın belirlenmesi, literatür taraması, araştırmanın sorularının tespiti, yöntem ve teknik belirlenmesi, evren ve örneklem tespiti, saha uygulaması, bulguların analizi, sonuç ve öneriler şeklinde düzenlenmiştir.

Araştırma kapsamında kaynak kişiler ile görüşülmüş, ses ve görüntü kaydı alınmış, elde edilen veriler analize edilerek yazıya aktarılmıştır. Kaynak kişilerin seçiminde Safranbolu'da doğup büyüme, günlük yaşama şahitlik etme, gerçekleştirdikleri faaliyetler ile Safranbolu kültüründe iz bırakma, sosyo-ekonomik yaşama katkı sağlama gibi kriterler göz önüne alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk; Kültür; Kadın; Safranbolu; Yakın Tarih

ABSTRACT

The subject of the thesis is the evaluation of the traces left by women as part of cultural life in Safranbolu, which is on the UNESCO World Heritage List and reflects the traces of Ottoman mansion life in the most beautiful way.

No scientific study has been found on the evaluation of the traces left by women as part of cultural life in Safranbolu and their importance. The importance of the research is that it is the first study on this subject, that the research will relatively close the gap in information on the relevant subjects and that it will constitute a source for similar studies that can be conducted in the future.

A qualitative research approach was adopted in the research conducted with the aim of evaluating the traces left by women as part of cultural life in Safranbolu and their importance. Field research method was used within the scope of the qualitative research approach. Document review, unstructured on-site observation, description and group interview data collection techniques were used within the field research method.

The main sources of the research are archive documents, articles, theses, journals, books and information obtained as a result of interview and observation techniques.

The design of the research is organized as; determination of the subject and purpose, literature review, determination of the research questions, determination of the method and technique, determination of the universe and sample, field application, analysis of the findings, conclusion and recommendations. Within the scope of the research, interviews were conducted with the source persons, audio and video recordings were made, the obtained data were analyzed and written. In the selection of the source persons, criteria such as being born and raised in Safranbolu, witnessing daily life, leaving a mark on the Safranbolu culture with the activities they carried out, and contributing to the socio-economic life were taken into consideration.

Keywords: Turkish; Culture; Women; Safranbolu; Recent History

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Yakın Tarihte Safranbolu Kültüründe İz Bırakan Kadınlar
Tezin Yazarı	Meryem ÇULLUK
Tezin Danışmanı	Prof. Dr. Taşkın DENİZ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	24/09/2024
Tezin Alanı	Sosyal Bilimler
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	84
Anahtar Kelimeler	Türk; Kültür; Kadın; Safranbolu; Yakın Tarih

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Women Who Left Their Mark on Safranbolu Culture in Recent History
Author of the Thesis	Meryem ÇULLUK
Advisor of the Thesis	Prof. Dr. Taşkın DENİZ
Status of the Thesis	Master's Degree
Date of the Thesis	24/092024
Field of the Thesis	Social Sciences Department
Place of the Thesis	UNIKA/IGP
Total Page Number	84
Keywords	Turkish; Culture; Women; Safranbolu; Recent History

KISALTMALAR

DLT	: Dîvânu Lugâti't-Türk
DKH	: Dede Korkut Hikayeleri
Dr.	: Doktor
Ecz	: Eczacı
İTÜ	: İstanbul Teknik üniversitesi
Km	: Kilometre
KARDEMİR	: Karabük Demir Çelik Fabrikası
M	: Metre
Mm	: Milimetre
M. Ö.	: Milattan Önce
Prof.	: Profesör
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
Yy	: Yüzyıl

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusunu, UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan ve özellikle Osmanlı konak yaşantısının izlerini en güzel şekilde yansıtan Safranbolu'da kültürel yaşamın bir parçası olarak kadınların bıraktıkları izlerin neler olduğunun ve öneminin değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda Safranbolu'da doğup büyüme, günlük yaşama şahitlik etme, gerçekleştirdikleri faaliyetler ile Safranbolu kültüründe iz bırakma, sosyo-ekonomik yaşama katkı sağlama gibi kriterler araştırma esnasında göz önüne alınmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın amacı, kültürel yaşamın bir parçası olarak kadınların bıraktıkları izlerin neler olduğunun ve öneminin Safranbolu özelinde değerlendirilmesidir. Araştırmanın amacı doğrultusunda, Safranbolu'da kültürel yaşamın aktif birer üyesi olarak gerçekleştirdikleri faaliyetler ile ön plana çıkmış kadınlar ile iletişime geçilmiştir. Kaynak kişilerden Safranbolu sosyo-ekonomik yaşamında kadını yeri ve önemi, kadınların aktif rol aldıkları iş alanları, hangi yaş döneminde kadınların iş hayatına girdikleri, zaman içerisinde kadının sosyo-ekonomik rolünün nasıl bir değişime uğradığı, Safranbolu kadınlarının kendi aralarındaki iletişimi, Safranbolu'da gelin-kaynana ilişkileri, Safranbolu'da özel günlerde kadının rolü gibi konularda bilgiler elde edilmiştir.

Safranbolu'da kültürel yaşamın bir parçası olarak kadınların bıraktıkları izlerin neler olduğunun ve öneminin değerlendirilmesine ilişkin bir bilimsel çalışmaya rastlanmamıştır. Bu konuda yapılan ilk çalışma olması, araştırmanın ilgili konulardaki bilgi eksikliğini nispeten kapatacak olması ve gelecekte yapılabilecek benzer çalışmalara kaynak teşkil edecek olması araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Safranbolu'da kültürel yaşamın bir parçası olarak kadınların bıraktıkları izlerin neler olduğunun ve öneminin değerlendirilmesi amacı ile gerçekleştirilen araştırmada nitel (kalitatif) araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel araştırma yaklaşımı

kapsamında saha araştırması yöntemi kullanılmıştır. Saha araştırması yöntemi bünyesinde doküman incelemesi, yapılandırılmamış yerinde gözlem, betimleme ve grup görüşme (mülakat) veri toplama teknikleri kullanılmıştır.

Araştırmanın ana kaynakların konuya ilişkin arşiv belgeleri, makaleler, tezler, dergiler, kitaplar ile mülakat ve gözlem teknikleri sonucunda elde edilen bilgiler oluşturmaktadır.

Araştırmanın tasarımı; konunun ve amacın belirlenmesi, literatür taraması, araştırmanın sorularının tespiti, yöntem ve teknik belirlenmesi, evren ve örneklem tespiti, saha uygulaması, bulguların analizi, sonuç ve öneriler şeklinde düzenlenmiştir.

Araştırma kapsamında kaynak kişiler ile görüşülmüş, ses ve görüntü kaydı alınmış, elde edilen veriler analize edilerek yazıya aktarılmıştır. Kaynak kişilerin seçiminde Safranbolu’da doğup büyüme, günlük yaşama şahitlik etme, gerçekleştirdikleri faaliyetler ile Safranbolu kültüründe iz bırakma, sosyo-ekonomik yaşama katkı sağlama gibi kriterler göz önüne alınmıştır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

Çalışmanın bu bölümünde Safranbolu tarihi ve coğrafyası hakkında bilgiler verilmiştir.

1.1. Safranbolu'nun Tarihi Coğrafyası

Karabük iline bağlı bir ilçe olan Safranbolu, 41° 14' - 43° 31' kuzey enlemleri ile 32° 41' - 36° 25' doğu boylamları arasında yer almaktadır. Doğuda Karadere Vadisi, batıda Sarıçiçek Dağları, kuzeyde Kızılgüney Tepe, Çalca Tepe, Kuzlukbaşı Tepe, Kuzbaşı Tepe, Meydan Tepe gibi tepeler ile güneyde Araç Çayı ile çevrilidir. Safranbolu'da rakım en yüksek 1750 m, en düşük 300 m'dir. Safranbolu Platosu'nun başlıca yer şekillerini kanyon vadiler, tepeler ve mağaralar oluşturmaktadır (Deniz, Diker ve Çetinkaya, 2016).

Safranbolu'nun oluşumu Mezozoik zamandan Kretase Devri, Senozoik Zamandan Tersiyer devri eosen ve paloesen, kısmen de pliosen dönemlerinin faaliyetleri ile gerçekleşmiştir. Bu çoklu oluşum, Safranbolu'nun yükselti farklarının başlıca sebeplerindendir. Safranbolu bölgesinde kireç taşı, kum taşı ve konglomera kayalar bir hayli çoktur. Söz konusu kayaç yapısı Safranbolu'da birer turizmi varlığı olarak kanyon vadilerin ve mağaraların oluşumunda rol oynamıştır. Tokatlı Kanyonu, Düzce Kanyonu, Sırçalı Kanyonu, Yağcı Kanyonu, Araç Çayı Vadisi, Hızar Mağarası, Sarıçiçek Dağı, Aşağıdana Köyü Kayalıkları başlıca jeomorfolojik değerlerdir (Deniz, Diker ve Çetinkaya, 2016).

Safranbolu'nun yüzölçümü 1013 km²'dir. Hem karasal hem de Karadeniz iklimi etkisi altında olan Safranbolu'da yıllık ortalama sıcaklık 12,5 °C, ortalama yağış miktarı ise 700 mm'dir (Deniz ve Kocakaya, 2023).

Safranbolu'nun bilinen tarihi geçmişi M. Ö. 3000'lere dayanmaktadır. Safranbolu'nun bulunduğu bölge, tarihi dönemde Paflagonya olarak adlandırılmıştır. Safranbolu ve yakın çevresinde tarihi süreçte Hitit, Frigya, Lidya, Pers, Helen, Roma, Bizans, Danişmend, Çobanoğulları, Anadolu Selçuklu, Candaroğulları ve Osmanlı gibi çok sayıda devlet hüküm sürmüştür (Deniz ve Kocakaya, 2023). Safranbolu'da bulunan kaya mezarları ve kalıntılar buranın geçmişinin Karabük'ün tarihinden çok eski olduğunu göstermektedir (Tunçözgür, 1999).

Safranbolu’da “Tarihi Çarşı” olarak adlandırılan yerleşme sahası iki katlı ahşap evler, Eski Hükümet Binası, Eski Cephane Binası, Eski Hapishane, Saat Kulesi, Hıdırlık Tepesi gibi tarihi yapılarıyla hem geçmişe ışık tutmakta hem de Türk kent mimarisine örnek olarak yerli yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir (Deniz ve Kocakaya, 2023). Osmanlı egemenliğine kadar Safranbolu’nun geçim kaynakları genel olarak tarım ve hayvancılık iken Osmanlı ile ticari hayat, dericilik, el sanatları başta olmak üzere birçok yeni gelir kaynağı eklenmiştir. Safranbolu’da bugün hayvancılık yapılabilecek meralar, sebze meyve yetiştirilebilecek verimli sulak topraklar ve kereste elde edilebilecek ormanlar mevcuttur. Safranbolu Osmanlı himayesine girdikten sonra, konumunun getirdiği değer ile fazlaca önemsenmiş hem mimari hem ekonomik olarak hareketli süreçler başlamıştır. Orhan Gazi’nin oğlu Gazi Süleyman Paşa Safranbolu’ya cami, medrese, hamam inşa ettirerek mimarinin hareketli dönemine önayak olmuştur. 16. Yüzyılda Yemeniciler Çarşısı (Arasta), 17. Yüzyılda Cinci Han, Köprülü Mehmet Paşa Camii, İzzet Mehmet Paşa Camii gibi birçok eser inşa edilmiştir. 18. Yüzyılda mesleklere göre sokak çarşıları kurulmaya başlamıştır: Saraçlar çarşısı, demirciler çarşısı, semerciler çarşısı, kuyumcular çarşısı, sebzeciler çarşısı, terziler çarşısı bunlardan bazılarıdır. 19. Yüzyılın sonlarına doğru 11 mahalle, 2 kütüphane, 170 ilkokul, 3 hristiyan ilkokulu, 1 ortaokul, 28 cami ve mescit, 12 medrese, 13 han, 11 hamam, 2 kilise, 945 dükkân, 84 tabakhane, 1 bedesten, 107 çeşme, 2 muvakkıthane, 1 telgrafhane, 2 karakol, 1 askerlik şubesi mevcut idi. Ayrıca bu yüzyıl meslek çeşitliliğinin bir hayli çoğaldığı bir zamandır. Debbağlık, kavafılık, pastırmacılık, hallaçlık, urgancılık, dürgerlik, hattatlık, tahin imalatçılığı, nalbantlık, mühür kazıcılığı, mücellitlik, bezirhane bunlara örnektir (Tunçözgür, 1999).

2. TÜRK TÖRESİNDE KADININ YERİ VE ÖNEMİ

Çalışmanın bu bölümünde Türk töresi, Türk töresinde kadının yeri, önemi ve sosyo-ekonomik yaşamdaki yeri konularına değinilmiştir.

2.1. Türk Töresi

Tarihe baktığımızda en çok göç eden millet Türklerdir (Erdoğan, 2017). Türkler geçimini çoğunlukla hayvancılıktan sağlamaktaydı. Coğrafi bakımdan devletin hüküm sürdüğü yerlerde araziler benzer özellik göstermekteydi. Nehirlerin uzağında kalan bölgeler bozkırdı; kurak ve verimsiz topraklardı (Pamir , 2009). Bölgenin yazları sıcak ve kurak kışları oldukça sert soğuk olması onları göçebe bir hayata yöneltti. Gittikleri her yere eşyalarını da götürüyorlardı. Türklerin eski yaşantısına dair ilk elden yazılı kaynakların bir hayli az olmasının başlıca sebebi göçebe yaşam gösterilebilir (Ayvaz, 2021). Türklerin yaşadığı bölgenin bozkır olması ve suyun yeterince olmaması onları hem göçe hem de birbirleriyle daha fazla iletişimde olmaya itmiştir (Erdoğan, 2017). Türkler konargöçer şekilde yaşamış fakat sıradan bir göçebe ıkkelliğinin çok üstünde yaşam sürmüşlerdir (Pamir, 2009). Konar-göçerlik oldukça zor bir hayat tarzı idi. Onları her türlü zorlukta muhafaza edecek kurallara ihtiyaç vardı. Bu kurallar, göç sırasında kaybolma ihtimali yüksek olduğundan yazılı olmamalıydı. Bu durum hukuk kurallarının sözlü olmasını gerektirdi. Eski Türkler devlet hayatlarından özel hayatlarına kadar yaşamlarını düzenleyecek hukuk sistemini sözlü olarak kurdu. Bu hukuk sistemini Türklerin tarihleri boyunca süregelen örf, adet, gelenek ve göreneklere oluşturdu (Ayvaz, 2021). Konargöçer bir topluluğu yönetmek elbette ki zordur bu yüzden kağanın göç sırasında disiplin ve nizamı sağlayabilmesi bir hayli önemlidir. Lakin bu zorluk aynı zamanda kağanın lehinedir. Zira kağanın otoritesini ve kanun koyma yetisini zirveye taşımaktadır (Pamir , 2009). Göçebe yaşama rağmen kişiler arasında huzuru maksimum seviyede tutabilecek temel etken töredir (Erdoğan, 2017). Konargöçerlerin sözlü hukuklarını yani törelerini yerleşik toplumlardan önemseydiğini, kurallara daha fazla riayet ettiklerini söyleyebiliriz (Karatay, 2012).

Toplumsal yaşamın ortaya çıkışından bugüne dek her toplum kendi kurallarını oluşturmuştur. Bu kurallar herkes tarafından benimsenmiş ve istisnai durumlar dışında

değiştirilmesi mümkün olmayan kurallardı. Herkes tarafından benimsenmiş ve istisnai durumlar dışında değiştirilmesi mümkün olmayan kurallar bütününe de töre denilmekteydi. Töre, Türklerin kendilerine hem savunma anlamında hem de ekonomik anlamda muhafaza etme yöntemleriydi (Karatay, 2012). Töre, eski Türk boylarının hem ailevi hem idari hem de sosyal yaşantılarının temelini oluşturmaktadır (Ayvaz, 2021). Asya Türklerinin yaşam stillerini sistematikleştirmesiyle töre meydana gelmiştir (Hassan, 2000). Bu açıdan ele alındığında töre, Türk tarihinde Türklerin yaşamlarını her anlamda nizam eden uyulması zaruri kaideleri ifade etmektedir (Kafesoğlu, 2001). Aslına bakarsak eski Türk boylarında her ailenin kendi içinde belli kuralları vardı ancak konargöçer yaşamın neticesi olarak oluşan yoğun dayanışma ortak kurallar koymayı yani töreyi gerektirmiştir. Törenin töz kökünden geldiğini varsayarsak, Türklere atalarından miras, örf, gelenek, nizam, kaide anlamlarına geldiğini söyleyebiliriz (Tanyu, 1979). Ziya Gökalp ve Kürşat Koçak töreyi “Eski Türklere atalarından kalan bütün kaidelerin mecmuu (toplamı)dur” şeklinde tanımlarken, Salim Koca töre için “Türklerin, sağlam ve değişmez hükümler ihtiva eden hem kamu hem de özel (aile) hukuklarıdır.” demektedir. Ögel ise töreyi “Yol, Türklere örf, gelenek, töre, kanun ve düzen” olarak vurgulamıştır (Ayvaz, 2021; Tanyu, 1979; Yahya 2017). Türk hukuk kuralları İslamiyet’i kabule kadar töre adını almış sonrasında örfi hukuk adıyla yenilenmiştir (Ayvaz, 2021). Örfi hukuk, töre ile İslami kuralların harmanlanmış halidir.

Türk boylarının toplumsal hayatlarının her alanındaki (örf-adet, görenek-gelenek) yazılı olmayan kurallar bütününe ifade eden töre, “tör, törü, törün, törö,” şeklinde de telaffuz edilmiştir. Töre kaidelerine her ne kadar değişmez kaideler desek de istisnai durumlar olabiliyordu. Sıkıntı oluşturan kararlar kurultayda istişare edilip güncellenebiliyordu (Erdoğan, 2017). Divan-u Lügatı’t-Türk, Kutadgu Bilig ve Orhun Kitabeleri’nde törü şeklinde ifade edilmiştir (Ayvaz, 2021). Törenin, Orhun Yazıtları’nda geçiş sayısı on birdir (Saltuklu, 2019). Töreyle dair bilgi edinebileceğimiz önemli kaynaklardan diğerleri Oğuz Kağan Destanı, Manas Destanı ve Dede Korkut Hikâyeleri’dir. Eski Türk töresinin tamamına yakını yazıya dökülmediği için net bilgilere ulaşmamız kolay olmamaktadır. Yazıtlar, kurganlar, mezar taşları gibi kaynaklarla parça parça birtakım bilgilere ulaşmamız mümkündür (Ayvaz, 2021). Töre denilince akla daha ziyade Oğuz Kağan gelse de töre yalnızca o dönemin geleneklerinden ibaret değildir. Öncesi ve sonrası olan geleneklerin de bütünüdür

(Gökalp, Türk Töresi, 1976). Töre sadece oluştuğu dönemle sınırlı kalmayıp asırlarca kurulmuş Türk devletlerine yol gösterici olmuştur (Pamir, 2009).

Töre kelimesinin en fazla beraber kullanıldığı kelime il/devlettir (Gökalp, 1976). Töre ile devlet bir bütündür. “İl bırakılır, töre bırakılmaz “ anlayışı bunun en net örneğidir (Ayvaz, 2021). Nitekim töre, ortak geçmişin mirası olduğu için sosyal bütünleşmeyi de sağlamıştır. Sonuçta uzun geçmişi olan gelenekler daha çok kabullenilip saygı duyulur (Tatar ve Canbay Tatar, 2005). Töre kaidelerinin tüm halka öğretilmesi çok önem taşımaktaydı. Zira devlet dağılsa bile yeniden oluşabilmesi için halkın kurallarını unutmaması, töresini bilmesi gerekliydi. Töre, gücünü toplumdan almaktaydı. Törenin hem kuralları hem de cezai yaptırımı ağırdı. Amaç toplumu zorlamak değil huzuru sağlamaktı (Erdoğan, 2017).

Türklerde töre ulusal bir kavramdır. Törenin olmadığı bir toplum düşünmek mümkün değildir. Kağan dahi törenin hükümleri dışına çıkamamaktadır. Kağana Tanrı tarafından verilen kutun sınırlarını bile töre oluşturmaktadır. Türklerin yönetim şekli yöneticisinin iradesine bırakılmamıştır. Halk kağanın değil törenin himayesindedir. Türk boyları, törelerine uymadığı takdirde cezalandırılırdı. Töre kutsal ve vazgeçilmez olduğundan cezalara herkes itaat etmekteydi. Nitekim töre atalarının tüm birikimi idi (Tatar ve Canbay Tatar, 2005). Türk boyları törenin bir adının da yol olduğunu söylemişlerdir. Töreyi terk edenin yoldan çıkacağına; yoldan çıkanın da sonunun bir şekilde ölüm olacağına inanılırdı (Ögel, 1971). Eski Türk boyları iyi huylu kimseleri “törelî”, huyu kötü kimseleri de “töresiz” şeklinde isimlendirmekteydi. Neticede Töre turan kavimlerinin terbiye kurallarıdır (Tanyu, 1979).

Töreyi meydana getiren temel unsurlar halk, kurultay ve kağandır. Ananevi kaideler dediğimiz kısmı halk unsurudur (Tatar ve Canbay Tatar, 2005). Ananevi kaidelerin bir diğer adı ise “Yosun Hukuku”dur. Yosun hukukundan bahsetmek gerekirse halkın geleneklerinin nesillerce aktarılması ve toplum içinde benimsenip yerleşmesi sonucu oluşmuştur. Gerekli durumlarda kurultay tarafından alınan kararlar da katılarak toplum refahını sağlayacak hukuk düzeninin oluşması sağlanmıştır. Beylerin kararları kurultay unsurunu oluşturur. Kurultayda yapılan toplantıların sonucunda uygulamaya koyulan kurallar kaynağıdır. Kurultay toplumun gözünde de devletin yürütülmesinde de en önemli oluşumdur. Kurultay töreyi oluşturan etmenlerden olan kağanın da teftiş edilmesi görevini üstlenir (Pamir , 2009).

Kağanların ekledikleri veya düzenledikleri kaideler ise kağan unsurunu oluşturur (Tatar ve Canbay Tatar, 2005). Eski Türk boyları kağanın devlet nizamı için kurallar koyması gerektiğine inanırdı (Pamir , 2009). Kağan yönetime geçince önce töreyi düzenleyip yürürlüğe koyardı (Ayvaz, 2021). Kağanların töreyi düzenleme yetkisi olmasına rağmen töreye aykırı davranışları söz konusu değildi. Kağanlarda töreye tabii olup uymadığında cezalandırılırdı. Bilge Kağan Budizm’i istemiş fakat kurultay reddedince töreye karşı gelememiştir (Tatar ve Canbay Tatar, 2005). Eski Türklerde törelerine aykırı hareket eden kağanların görevlerini iade etmesinden idamına kadar birçok yaptırım söz konusuydu. Töre her ne şekilde oluşmuş olursa olsun, kağanın kabulüne bile bağlı olsa kağanın da uyması gereken zorunlu kaidelerdi. Bu da Türklerin adalete verdiği önemin en önemli göstergelerindendir. Törenin oluşumunda gerek halkın gerekse kağanın ve kurultayın kuralları adil olmak zorundaydı. Kağanlar töreyi gerekliliklerine göre uygulamayı görev bilmiştir. Kağanlar, töre adına koyulan kuralları halkı aydınlatmaya yönelik sebepleri ile belirtmeyi ve halka karşı sorumluluk bilincinde addetmeyi amaçlamışlardır (Pamir , 2009). Kağanın yetkileri töre ile sınırlandırılmıştır. Töreye göre halkın kağana itaatini sağlayacak belli hususlar vardı. Devletin birliğini, güvenliğini, ekonomik iyileşmesini, huzurunu ve tabi ki adil düzeni sağlamak bu hususların başlıcalarıydı (Erdoğan, 2017). Kağanlar töre üzerinde düzenleme yapabilecek yetkiye sahiplerdi ancak törenin eşitlik, adalet, iyilik, insanlık gibi bazı kuralları asla değiştirilemez nitelikte idi (Çandarlıoğlu, 2019). Kağan töreye ihanet ederse kutu tanrı tarafından geri alınırdı. Kağan hem halka hem töreye hem de tanrıya karşı sorumlu idi. Kağanlar diledikleri gibi davranamazdı. Bilge Kağanın halkına hesap vermesi bunun en net örneklerindendir (Erdoğan, 2017). Töreyi uygulamada törenin gerekliliklerini yerine getiremeyen kağanlar da kendilerine verilen görevi iade etme yükümlülüğü taşımaktadır (Pamir, 2009). Kağanlar illerini töreye uygun yönetmekteydi. Türkün töresi öylesine kutsaldı ki bozan babası olsa hatta kağanı olsa cezası idamdı (Tanyu, 1979). Törenin toplumsal boyutu her koşulda herkese karşı uygulanabilirliğini koruyordu. Töre sadece olduğu dönemle sınırlı kalmayıp asırlarca kurulmuş Türk devletlerine yol gösterici olmuştur (Pamir , 2009). Töre kavramının bir diğer boyutu inançsal boyutudur. Kağana kutun tanrı tarafından verildiğine inanılır. Aynı zamanda ülkede herhangi bir musibet meydana gelse kağanın suçu kabul edilip cezalandırılırdı (Erdoğan, 2017).

2.2. Türk Töresinde Kadının Yeri

Türk töresinde kadının yeri sosyolojik ve teolojik gelişmeler ile değişime uğramıştır. Bu sebeple dönemler halinde ele alınmıştır.

İslamiyet Öncesi Dönemde Türk Kadını: Türklerin tarih sahnesinde yer aldıkları en eski devirlerdeki Türk ailesinde kadın kocası ile aynı hak ve hukuka sahiptir. Türk ailesinin kuruluşunda karşılıklı saygı ve eşitlik prensibi hâkimdi (Kabaklı Çimen, 2008).

Türklerde sosyal yaşam içerisinde en kutsal kurum ailedir. Ailenin de en önemli yapı taşı şüphesiz kadındır. Türklerde kadın hayatın her alanında yerini almıştır. Aile yaşantısını muhafaza ettiği kadar vatanını da muhafaza etmiştir. En önemli örnek Kurtuluş Savaşı'dır diyebiliriz. Kadınlar hem erkeklerinden kalan yaşamlarını idame ettirecekler işleri yapmış hem de ölmeyi de göze alarak cepheye cepheye taşımıştır. Türkler kadını kutsal sayarak baş üstünde tutarken diğer toplumlarda tam aksi davranılmıştır.

Bir toplumun geçmiş tarihinden gelip sosyo-kültürel ve toplumsal hayatlarına dair bir veren sözlü kaynaklar destanlardır. Destan değince akla gelen ilk toplumlardan biri Türklerdir. Destanlar bize gösterir ki Türk Milleti tarihinde cinsiyet ayrımı yapmamıştır. Türklerde kadın mukaddes bir varlıktır. Bilhassa günümüzde nefsi varlık, cinsel bir nesne olarak da düşünülen kadın Eski Türklerde kutsallığını korumuş; etrafa güzellik, ışık saçan, erişilmesi zor bir varlık olarak tasvir edilmiştir. Türklerde kadın denilince akla sadakat, iffet, ahlak, cesur kişilik, evde analık, devlette yöneticilik, içtimai hayatta her türlü maharet gelir. Türk Destanlarında kadınlar bir ışıktan doğma mukaddes varlıklar olarak betimlenir. Bazı destanlarda da nurdan bir varlık yani melek olarak betimlenmiştir. Destanlarda dikkat çeken bir başka hususta kadın erkek her daim beraber olmasına rağmen nahoş olaylardan bahsedilmemiştir. Yine Türk destanlarına baktığımızda kadına son derece saygılı davranılıp şiddet uygulanmadığı bilgisine ulaşırız. Neticede kadının hakkı saygı ve sevgidir (Koç, 2011). Dede Korkut Hikâyeleri'nde kadın al yanaklı, yay kaşlı, selvi boylu, baş tacı, ev bahtı olarak tasvir edilmiştir. Manas Destanı'nda da durum çok farklı değildir. Kadın ince belli, pembe benizli, su gibi tasvir edilmiştir. Türk Kadını sadece dış görüntüsü ile değil zekâsıyla da gözdeydi. Türk Kadını da Türk Erkeği gibi cesurdu (Yılmaz, 2004). Dede Korkut Hikâyeleri'nde düşmanla savaşıp, at binen, kahraman, korkusuz kadınlara yer

verilmiştir. Yine aynı kitapta kadın erkek arasında evlilik öncesi bir yarışma olduğundan bahseder. At binme, ok atma gibi yarışlarda kadınlar mağlup oldukları erkeklerle evlenmeyi tercih ediyorlardı. Eski Türkler genellikle göçebe yaşam sürmüş, erkekler uzunca süren savaflara katılmışlardı. Kadınların zorlu yaşam şartlarında yalnız kalması mücadelecı duruşlarını güçlendirmiştir. Hatta kadın mezarlarından çıkan hançer, ok, yay, karın koruma kemeri gibi materyalleri göz önünde bulundurursak, kadın için gerektiğinde de savaşmıştır denilebilmektedir (Eroğlu, 2016).

Kadim Türk tarihinin efsanevi hikayesi Dede Korkut'ta da kadından övgüyle bahsedilir:

Beri gel başımın bahtı evimin tahtı,
Evden çıkıp yürüyünce selvi boylum,
Topuğunda sarmaşınca kara saçlım,
Kurulu yaya benzer çatma kaşlım,
Çifte badem sığmayan dar ağızlım,
Güz almasına benzer al yanaklım,
Kadınım, direğim, kuvvetim.

Ailenin varlığını sürdürebilmesi kadının doğurganlığı ile doğru orantılıdır. Eski Türklerle göre kadın ailedir ve çok önemlidir. Türklerde kadın saygıdeğer konumdaydı. Kadın erkek eşit hatta kadın daha öncelikli idi. Kadına verilen önem günümüzün çok daha üstünde idi. Kağanın eşine, düzenlenen bir merasimle hatun unvanı takdim edilir ve eşlerinin olmadığı zamanlarda yönetimi ele alırlardı. Mitolojide Türk kadını anlatan betilerden önemli iki tanesine değinecek olursak: Anne ve çocukları doğumdan itibaren koruyan Umay ve destanların gözdesi kahraman kadınlardır. Kadını fevkalade varlık, şaman ruhlu karakter olarak anlatan destanlar da vardır. Hatta bazı destanlarda kadının doğaüstü mucizelerle doğduğu yani olağan olan bir anadan doğma olayının olmadığı söylenilir (Bal ve Kayabaşı, 2019).

Eski çağların birçok toplumunda kadın ikinci sınıf insan muamelesi görüyordu. Eski Çin toplumlarına göre kadın, kocasının kölesi durumunda idi. Ailesiyle aynı sofraya dahi oturamazdı. Eski Hintlerde de durum pek farklı değildi. Veda'larda kadından bahsederken, yılandan, zehirden, hatta ölümden bile kötü bir varlık olarak ifadelendirilmiştir. Buda, uzunca süre kadınları dine kabul etmemiştir. Mısır'da

Firavun kadınları köleleştirmişti. Yunanistan’da kadın, köleden farklı değildi. İngiltere’de kadın pis olarak düşünüldüğünden Kral VIII. Henri dönemine kadar İncil’e dokunması yasaktı. Eski Hristiyanlar arasında hâkim olan görüş kadının pislik ve şeytanın ortağı olduğu şeklinde idi. Kadın kötü olan her şeyin müsebbibi kabul edilirdi. Eski Yahudilerde erkekler istedikleri kadar kadınla evlilik yapabiliyordu. Üstelik evlendikleri kadınların koşulsuz itaatine sahiptiler. Eski Türklere gelince, kadının yeri çok başka idi. Kağan savaşa gidince, kadın devleti dahi yönetiyordu (Sarıkoyuncu, 1999). Yunan mitolojisinde Zeus’un kızı Athena babasına adeta tapmış ve bir kadından dünyaya geldiğini reddetmiştir. Bacon, kadını erdemli saymanın şartını, kocasının akıllı olduğuna itaatine bağlamıştır. Aristo, kadını halktan birinin sahip olacağı tek köle olarak tanımlamıştır. Oysa Türkler kadını üç kutsalın içinde tutmuştur: At, avrat, silah (Yılmaz, 2004). Eski Türklerde kadın hayatın her alanında aktif olarak yerini almıştır. Kadın kutsaldır. Hiçbir topluluk, kadınlarını Türklerin önemseydiği kadar önemsememiştir. Toplumlari ayakta tutan etken temelde ailedir. Aileyi ayakta tutan da kadındır. Kadına ne kadar değer verirsene aileyi o kadar ayakta tutarsın. Aileyi ayakta tutan devletlerde varlığını sürdürmeye devam eder. Türklerin ilk eseri kabul edilen Orhun Yazıtlarından Kültigin Yazıtında Türkler varlığını daima sürdürsün diye Tanrının bazı kişiler yarattığı, bu özel kişilerden birinin de II. Göktürk kağanı İltiş Kağan’ın eşi İlbilge Hatun olduğu yazılmıştır. Türkler göçebe yaşam tarzını sürdürdükleri dönemde, yerleşik düzende olmadıkları için birçok topluluk tarafından uygarlık dışı gösterilmiştir. Oysa uygarlığın en belirgin özelliklerinden diyebileceğimiz kadına saygı onlarda her topluluğun üstündedir (Acar, 2019).

Eski Türklerde kadın ile erkek arasında cinsiyet ayrımı yapılmazdı. Bu durum hayatın her alanında ve her statüdeki insanlar için böyleydi. Hakan ile hatun arasında ayrım yapılmamış, gerektiğinde dış devletlerden gelen yöneticiler beraber ya da yalnızca hatun tarafından ağırlandı (Gökalp, 1974). Yine eski Türklerde kadın istediği kişi ile evlenebilir herhangi bir dayatmaya maruz kalmazdı. Kadın aile hayatında ön plandaydı. Evi yöneten kadındı. Ev ve tüm mallar kadın ve erkeğin ortak hakkı sayılıyordu. Eski Türklere ait destanlarda kadından çokça bahsedilmiş, oldukça önemli bir yeri olduğu vurgulanmıştır. Çoğu destanda kadından tavrı, duruşu, desteği sayesinde erkeğin kurtarıcısı olduğu şeklinde bahsedilmiştir. Eski Türklerde kadın erkek arasında herhangi bir ayrıcalık eşitsizlik yoktu. Kadın son derece özgür bir yaşam sürmekte idi. Türklerde esas olan tek eşlilik idi. Kadın gerektiği durumlarda

boşanma hakkına sahipti. Eski Türklerde kadın mülkiyet hakkı, miras hakkı, varislik hakkı gibi birçok hakka sahipti. Devlet işlerinde kadın söz sahibiydi. Devlet törenlere katılıyor, elçi ağırıyor hatta eşi yokken devleti yönetebiliyordu (Açıl, 2016). Eski Türklerde kadın hayatın her alanında söz sahibi idi. Ailesiyle ilgilenir, at biner, savaşa girerdi. Devlet yönetiminde aktif olarak yerini almıştı. Eski Türkler kadını çok değerli tutup tek eşli hayat sürmüşlerdir. Hun Türkleri dönemi itibariyle cinsiyet ayrımı tam anlamıyla sona ermiş, kadın erkekle eşit tutulmuştu. Kağanların buyruklarında eşinin adı olmazsa o buyruk kabul görmezdi. Devlet yönetiminde o kadar söz sahibi olmuşlardı ki törenlerde hatun kağanın sol yanında yerini almakta idi. Hatta Avrupa Hun Hanı Atilla'nın eşi Arık Han elçileri kabul ederdi (Talibli, 2018). Geçmiş topluluklarda kadına en fazla değer gösteren Türklerdir (Gökalp, 1972).

Geçmiş Türk kavimlerinde kadına çok değer verilirdi. Kız olsun erkek olsun çocuklar arasında ayırıştırma yapılmaz aynı şartlarda eğitilip büyütülürdü. Türk kadını her türlü bilgi ve becerisiyle diğer tüm toplulukların kadınlarından üst seviyedeydi (Serdaroğlu, 1992). Kadın denilince akla anne ve kahraman sıfatları gelir (Yavuz ve Erdem, 2021). Eski Türklerde kadın evin yöneticisidir, çocuklar üzerinde anne daha etkindir. Savaşta mücadelede de eşinin yanında yer alandır. Göktürkler ile Uygurlarda da kadın hem aile hem devlet işlerinde söz sahibi idi. Göktürklerin buyrukları Kağan ve Hatun buyurur şeklinde başlar. Hatunlar, Hakanlar gibi eğitilmiş, bilge unvanını onlarda taşımıştır. Türk Kadınının bir başka önemli özelliği sadık ve iffetli oluşuydu. Türklerin kızlarına koydukları temiz, erdem sahibi anlamlarına gelen Arıg, Sabir, Uygur Siligi gibi isimlerde kadına verilen değer bir göstergesiydi (Yılmaz, 2004). Eski Türklerde kadın erkekle eşit hatta duruma göre erkekten öndedir. Erkekler akıl danışabileceği, evini emanet edebileceği, kılıç kullanmayı bilen hatta gerektiğinde savaşmaktan kaçmayacak kadınlarla evlenmeye özen gösterirdi. Eski Türk destanlarında eşlerin eşitliğinden, kadına verilen önemden, eşler arası güzel ilişkiden ve kadının hem evde hem de dışarı da erkeğine destek olduğundan bahsedilir. Türkler kadına o denli önem vermiştir ki; kız çocuğu sahibi olmayanlar, kızları olabilmesi için kendilerine dualar ettirmişlerdir. Türk kadını evde hamur yapıp beşik sallarken; dışarıda da erkeklerle at binip, ok atabiliyorlardı. Türklerde kadın vatani temsil ediyordu. En önemli, vazgeçilmez, tavizi olmayan konumda idi (Aksoy, 2016). Tarihe baktığımızda kadınlara devlet başkanlığını ilk veren toplum Türklerdir (Sağ, 2001). Örneğin, Kutluk Türk Devleti Başkanı Türkan Hatun, Delhi Türk Devleti Başkanı

Raziye Sultan İslamiyet'le beraber kadın baskı altına alınmamış lakin İslam bazı noktalarda yanlış yorumlandığı için özgürlüğün kısıtlandığı şeklinde düşünülmüştür (Acar, 2019). Türklerde kadın aile demektir. Ailenin yapı taşı da sadakattir. Bu da Türklerin aileye dolayısıyla kadına verdiği önemi gösterir. Türk destanlarında erkeğin kadından önce yaratıldığı söylenmiş lakin bu bir üstünlük sebebi olarak sunulmamıştır. Her ikisinin de topraktan yaratılmış eşit varlıklardı. Türk destanlarında gökyüzünün 6. katında hakanı temsilen Ay Ata, 7. katında da hatunu temsilen Güneş Ana olduğundan bahsedilir. Kadını bir üst merteye de göstermek de ona verilen değerin bir göstergesidir (Özmenli, 2018). Eski Türklerde yaşamlarını düzene sokacak töre adı verilen sözlü kanunlar vardı. Bu kanunlara göre kadın ile erkek cinsiyet olarak eşit sayılırdı. Farklılık yalnızca ruhi ve fiziki olabilirdi. Kadın evinde anne olduğu kadar dışarı hayatında da sorumluluk sahibiydi. Ticari, idari, sosyal her alanda etkindi. Töreye göre kadın ile erkek bir bütün olarak görülmüştü. Türk kadını güzelliğine önem veren; cildini, makyajını, saçını, giysisini önemseyen karakterlerdi. Ok atmayı, at binmeyi hatta güreşmeyi bilirdi. (Yücel, 2022). Diğer bir ifade ile naif, süslü olduğu kadar asil, asker ruhlu idi.

Eski Türk buyruklarında kağanla beraber hatunun da imza yetkisi vardır. Törenlerde hatun kağanın sol tarafında yerini alırdı. Siyasi talep ve fikirlerini de eşine iletirdi. Tarihten örneklendirecek olursak; Çin ile Büyük Hun devletleri arasındaki barış antlaşmasını, imparatorluk adına Mete Han'ın Hatunu imzalamıştır (Acar, 2019). Selçuklu Döneminde, Tuğrul Bey'in kardeşi İbrahim Yinal isyan çıkarmıştır. Tuğrul Bey, eşi Altuncan Hatun ile eş zamanlı sefer yapıp kardeşini yenmiştir. Kahraman Türk kadınları denilince akla gelenlerden olmuştur (Acar, 2019). Eski Türklerde kadın çocukta yetiştiriyor, devlette yönetiyor, savaşa da katılıyordu. Gereken her statüde rol sahibiydi. Kut gereği kağana verilen değer eşine de veriliyordu. Göçebe toplumlarda, savaş kaybedildiğinde kadın erkek çoluk çocuk karşı tarafın hâkimiyetine geçmekteydi. Bu durum göçebelerde askeri eğitime verilen önemi artırmış olup kadınlar da bu eğitimlere dahil olmuştur. Eski Türklerde eğitim yalnızca erkeğe mahsus olmayıp kadınlarda her anlamda yetiştirilmişlerdir. Kadınlar erkeklerle hemen hemen her konuda eşit haklara sahipti. Mülkiyet hakları da bunlardan bir tanesidir. Evin sağ tarafında erkeği temsil eden kısrak memeli put bulunurdu. Evin sol tarafında da kadını temsilen inek memeli put bulunuyordu. Bunlar hâkimiyeti simgelediğinden mülkiyetin eşit olduğu anlaşılmaktadır. Eşitliğe bir başka örnek avdan elde edilen

gelirin paylaşılmasıdır. Dini ayinlerde de kadın, Kam Katunlar (kadın kam) olarak yoğun müziklerine eşlik etmekteydi (Eroğlu, 2016). Türk kadını yaşamın içinde belirgin rollerle kısıtlanmayıp her istediği alanda aktifliğini korumuştur (Ersöz, 2016). Eski Türklerde erkek karsını evinden atamaz, dilediğinde boşayamazdı. Erkek vefat ettiğinde de kadın ailesinin başına geçer ve o evde yaşamını sürdürmeye devam ederdi. Kadınlara bu ve bunun gibi durumlarda ailelerinin hatta gerektiğinde devletinin başına geçtiği için “Ana Ata” da denilirdi (Acar, 2019). Yönetimde söz sahibi olan hatunlar, kağanla beraber adlarına para bastırmıştır. Şahsi gelirleri, yerleri, hizmetkârları hatta sarayları vardı. Türk kadını devlet yönetiminde oldukça söz sahibi idi. Saka / Messaget Hatunu Tomris, Sabar Hatunu Boğarık, Buhara Melike’si Kabac Hatun örneklerindendir. Tomris Hatun’a ait yalnızca kadınlardan kurulu muhafız birliği vardı (Yücel, 2022). İskitler döneminde kadın oldukça hürdü. Kadınları savaş konusunda dahi korkusuz, atik ve başarılıydı. Savaş meydanında arka planda durmaz, erkekleri ile savaşa dahil olurlardı. İskit kadınları iyi silah kullanırdı. İskitlerde kadınlar asker gibi yetiştirilmişti. İskitlerde kadın kendi eşini seçmekte özgürdü (Açıl, 2016).

Eski Türkler için kendi soyundan bir kadınla evlenmek önemli bir husustu. Nitekim Türk kadını korkusuz, şerefli, dik duruşlu, zeki, bilge idi. Bu konuda birçok örnek olmakla beraber Selcen Hatundan bahsedebiliriz: Düşmanların uykuda basacaklarından şüphelenip kocasına söylemiş ve gece savaşa başlamışlardır. Savaşta kocasının atı yara alınca Selcen Hatun kendi atıyla savaş meydanına girip, düşmanı kılıçtan geçmiştir (Talibli, 2018).

Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Türk Kadını: Türk kadını hayatın içinde etkin rol oynamıştır. Eve bağlı kalmayıp sosyal yaşantısı olan bir varlıktır. Adına hastane, medrese, kütüphaneler inşa edilmişti. Anadolu Selçukluları kadına o denli önem vermiş ki “Bacıyan-ı Rum Teşkilatı” kurulmuştu. Bu teşkilat yalnızca kadına gösteren önemi değil; hayatın sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi, askeri her alanına etkin olarak yer aldığını gösterir (Aksoy, 2016).

Osmanlı döneminde İslami kurallar devletin kurallarının üzerinde etkisini göstermiştir. Bu etki kadınların dışarı hayatına sınırlar koyarak ev hayatına yönlendirmişti. Osmanlı İmparatorluğunda kurulan mahkemelerde kadınların şahitliği kabul edilmiş lakin 1 erkeğe karşı 2 kadının şahitliği eşit sayılmıştır (Şemşek, 2020).

Osmanlı da kadın, eski Türk dönemlerinde olduğu kadar özgür değildi. Dini törenlere katılabilir, yalnızca dini alanda eğitim alabilirlerdi. Sadece saray kadınları farklı alanlarda eğitimler alabiliyorlardı. Özgürlükleri elinden alındı diyemsek de gideceği yer, eğitim tarzı, eğlence tarzı belli bir çerçeveye alınmıştı. Hayvana binmeleri yasaklanmıştı. Devlet erkânının eşleri de dönemin etrafı tahta kaplı arabalarını kullanabiliyorlardı. Osmanlı da özgürlüğü kısıtlanmadan yaşayabilen kadınlarda vardı. Bunlar sultanların hanımlarıydı (Acar, 2019).

Osmanlı da 16. yüzyılın bazı dönemlerinde, kadınların erkeklerle buluştuğu gerekçesiyle kaymakçı dükkânına girişler kısıtlanmıştı (Şemşek, 2020).

18. yüzyıla gelindiğinde kadınlara karşı tavrı oldukça menfi olan III. Osman birçok sıkıntı çıkarmıştır. Her hafta kendi gezileri için 3 gün dışarı çıkmış ve bu günlerde kadınların sokağa çıkmasını yasaklamıştır. Dışarı çıkabildikleri günlerde de sade giyinip, örtünmelerini şart koşturmuştur. Bu şarta riayet etmeyenleri, denize atma yoluyla yaşamlarına son vermiştir (Şemşek, 2020).

Osmanlıda kadın ve erkeğin farklı görevleri vardı. Bu görevlerin belirleyicisi din ve gelenekler olmuştur. Dışarı işleri için rol erkeğin iken; ev yaşamında kadının olmuştur. Kadın dışarı çok çıkmamış, çıktığında genellikle komşusuna ya da hamama gitmiştir (Büyükşahin, 2017).

Osmanlı'da kadına koyulan sınırlamalar çoğunlukla kadını itibarsızlaştırmak değil, değerini göstermek amaçlı oluşturulmuştur. Osmanlı'nın ilk yıllarında kadınların yaşayış tarzı eski Türk kadınlarınıninki ile hemen hemen aynı iken İslamiyet'e geçiş ile değişmeye başlamıştır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde kadın haremde örtülüp, mahrem obje olarak görülmüştür. Kadınların mahrem görülmesi ile dış hayattan ev hayatına geçişi hızlanmıştır. Bilhassa 16. Yüzyılda kadınları kapsayan birçok ferman ilan edilmiştir. Osmanlı döneminde kadın birçok alanda sınırlandırılırken, ticari yaşamda kısıtlanmamıştır. Kadın şahsi mülkünü işletme hakkına sahip olmuş hatta rızası dışında (aile fertlerinden erkekler dahi olsa) kiralanmasına, kullanılmasına, satılmasına müsaade edilmemiştir. Böyle bir şeye kalkışılırsa da satışı iptal edebilmesi için kadına yetki sunulmuştur (Şemşek, 2020).

Osmanlı Devleti'nde kurulmuş olan vakıfların % 36'sının kurucusu kadınlardır. Bu da gösteriyor ki kadınlar mülk edinebilmiş ve mülklerini dilediklerinde kullanabilmiştir. Kadınlar gerek duydukları her zaman tıpkı erkekler gibi mahkemeye

başvurabilmişlerdir. Kocası tarafından çok eşliliğe maruz bırakılan kadına, boşanma hakkı sunulmuştur (Şemşek, 2020).

Kadın mahkemeye talep ederek nafaka elde edebilirdi. Yalnız bu hakkın edinilmesi için boşanmış olması, kocası tarafından terki ya da kocasının masraflarını karşılamaması şartı aranırdı. Osmanlıda kocanın vefatı durumunda düşen miras şöyledir: Kadının çocuğu varsa mirastan sekizde bir pay, çocuğu olmaması durumunda ise dörtte bir pay elde edebilirdi. Ayrıca erkek çocuk iki pay alırken kız çocuk bir pay alabilmekteydi (Büyüksahin, 2017).

Osmanlı'da kadınlar için ilerleme, devletin gerilemesi ile başladı. II. Meşrutiyet ile kadınlar yeniden özgürleşme evresine girdi. Eğitim, çalışma, miras gibi başlıca haklara yeniden sahip oldular. Kadın hayatın her alanında varlığını yeniden göstermeye başladı (Acar, 2019).

Osmanlı döneminde dinin bazı konularda eksik ya da yanlış yorumlanmasından ötürü kadınların eğitilmesi karşısında duranlar olmuştur. Bu hususta da Tanzimat ile olumlu düzenlemeler yapılmıştır. Sadece dini alanda değil de her alanda eğitim hakkı tanınması sonrası kadın ebelik, öğretmenlik, çavuş ve gardiyanlık dahil birçok meslek gurubunda yerini almıştır. Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında kadın hem kentte hem kırsalda etkin olarak hayatın içinde idi. Kadınlar dokumacılık, çamaşırcılık, hastabakıcılık gibi işlerde çalışmışlardır. Evlerinde ürettiklerini pazarlarda satışa sunmuşlardır. Kırsaldaki kadınlar kendi işini kendileri yürütürken kentte bu durum vekiller vasıtasıyla olmuştur. Kadınlar 19. yüzyılda farklı birçok mesleklerle de karşımıza çıkmaya devam etmiştir: Bakkal, bahçıvan, dülger, keresteci, kuyumcu, sebzeçi, sütçü, şerbetçi, çalgıcı, çizmeci, maden işçisi, bohçacı, terzi gibi (Temizer, 2022). Osmanlı Döneminde kadın önceki dönemler kadar aktif ve özgür olamamışsa da önemi hep aynı seviyede kalmıştır. Bazı kısıtlamalara maruz kalan kadınlar hayat tarzlarında birtakım değişiklikler yapmıştır. Osmanlı da kadının kısmi kısıtlı yaşantısı Meşrutiyetin ilanı ile hürleşmeye başlamıştır. Kadınlar gazete/dergilere yazılar yazmış hatta memur olmaya bile başlamıştır. Erkeklerle aynı eğitimi alabilen kadınlar aynı işleri tercih edebilmişlerdir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile 1924 yılında eğitim hakkı eşitlenmiştir (Utma, 2020) . Osmanlı Döneminde kadın her ne kadar eski dönemlere göre kısıtlanmış görülse de kadına verilen değer devam etmişti. Kanuni hakları eşitti.

Osmanlıda Türk Kadınının eski haklarına yeniden ulaşmaya başlaması Tanzimat Dönemi ile başlamıştır.

Tanzimat Dönemi'nde, bahsi geçen durumlara tepkiyi ilk koyan Jön Türklerdir. Osmanlı'da bu tutumu eleştirip kadının eşitliğinden ve değerinden sıkça bahsetmişlerdir. Bu uğraşlar bazı olumlu sonuçlar vermiştir. 1854'te kadınların alınıp satılması uygulamasına son verilip kölelik, cariyelik gibi kadınları alçaltıcı durumlar yasaklanmıştır. Tanzimat ile kadınlara sunulan yeni haklar, zamanla tenkit edilip çoğu gürûhu rahatsız etmiştir. Hatta bazıları o kadar ileri gitmiştir ki, padişaha kadınların kapatılması, kısıtlanması noktasında talepler sunmuşlardır. Bu tepkiler olmasına rağmen kadınlar, imparatorluğun diğer dönemlerinden daha çok hakka sahip olmuşlardır ve Meşrutiyet döneminde, bu hakları korumak ve artırmak için çeşitli kadın dernekleri kurulmuştur (Şemşek, 2020).

Tanzimat Fermanı ile ilk defa kız çocuklarına orta öğretim okuma olanağı sağlanmıştır. İlk kız çocuğu rüştiyesi 1859 yılında ilk kız çocuğu idadisi ise 1880'de açılmıştır. 1870 yılında kurulan Darülmuallimat, meşrutiyetin ilanına kadar kız çocuklarının okuyabildiği en yüksek eğitim yeri idi. Bu kurumun kuruluş gayesi kadın öğretmen yetiştirebilmektir. 1914 itibarıyla kız öğrenciler Darülfünun'da eğitime başlamıştır. Kız öğrencilerin, erkek öğrencilerle birlikte eğitim imkânı ilk olarak 1915 yılında İstanbul Edebiyat fakültesinde gerçekleşmiştir. 1842 yılında Ebe Mektebi açılırken, 1862 yılında doğum kliniği açılmıştır. Mezun ebe kadınlar burada çalışabilmişlerdir. Kadının yaşam tarzındaki değişim köylü kadından ziyade şehirli kadını etkilemiştir. Nitekim köy yaşantısındaki kadın iş hayatına dahildir. 1913'te telefon şirketi kadın santral memuru alacağını ilanını vermiştir. 1920 yılına kadar işe alımlarda bazı sıkıntılar olmuşsa da 1920 itibarıyla kadın memur sayısı 48 olmuştur. 1914'te İstanbul Postanesine ilk kadın pul satış memuresi alınmıştır. 1918'de 90 kadın memur çalışmaktaydı (85 müslim, 5 gayrimüslim) (Büyükşahin, 2017).

Osmanlı'da kadının sosyal hayattaki yerini pozitif anlamda değiştiren asıl olay 1. Dünya Savaşı'dır. Bu savaş ile erkeklerden boş kalan memurluklara kadınlar yerleştirilmiştir (Şemşek, 2020).

1. Dünya Savaşı dolayısıyla cephede olan erkek memurların boş kalan yerlerini kadın personeller doldurmuştur. Maliye personelleri de bu görevlendirmeye dahildir. Ancak kadınların bu görevlendirilmeleri erkeklerin savaştan dönmesine kadar

sürmüştür. Osmanlı’da kadın-erkek ayrı odalarda çalışmıştır. Kadın personeller çarşafı andıran tek tip kıyafet zorunlu tutulmuştur (Büyüksahin, 2017).

1917 yılında şeriat kanunlarında kadın haklarına yönelik bazı yenilemeler yapılmıştır. En önemlisi kadınlara boşanma hakkı verilmiş, evlilik din adamlarının kontrolünden alınarak devlet kontrolüne koyulmuştur. Lakin bu yenilik Hürriyet ve İtilaf Fırkasınca iptal edilmiştir (Şemşek, 2020).

İstanbul’da “Birinci Kadın İşçi Taburu” kurulması, kadınlara yeni iş olanağı sağladı. Çalışma süresi 8 saat olarak ayarlandı. Evli kadınlar sabah işlerini aksatmamaları şartıyla haftalık 4 gece izin kullanabilmiştir. Kadınlar nöbet tutmuş yalnız askeri talime dahil edilmemişlerdir. Yine o yıllarda Suriye’de “Kadın Amele Taburu” kurulmuş ve o kadınlar Çukurova’da pamuk hasadını yapmışlardır. Kadının sosyal yaşamda aktif olmasında bir etken de Balkan Savaşı’dır. Erkek çalışan sayısının eksilmesi, kadınlara iş imkânı oluşturmuştur. Dokuma, gıda, sanayi işletmeleri gibi sektörlerde kadın yerini almıştır. Kadınların yaptıkları en güzel işlerden olan dantel işleme, onlara bir başka gelir kaynağı olmuştur. Bu iş o kadar ilerlemiştir ki 1900’lü yıllarda 7000 üzeri kadının iş alanı olmuştur. 1907’de Bursa’daki 165 iplik fabrikasında çalışan kadın işçi sayısı 20.000’dir. Yine ortalama 2100 kadın 700 dokuma tezgahında çalışmıştır. Kadınlar sigara-tütün sektöründe de çalışmıştır. Ayrıca kâğıt üretimi, sabun üretimi, kereste ve sigara kâğıdı üretimi ile matbaacılık da iş kolları arasındadır. Osmanlı kadınları dergi ve gazete işine de el atarak kendilerini bu yolla da ifade etmeye çalışmıştır. İlk kadın dergisi, Terakki gazetesinin eki olan “Terakki-i Muhadderat”’tır. Sonrasında kadınlara özel birçok ek dergi çıkarılmıştır. Ek dergiler sonrası, kadınların bağımsız olarak çıkardığı ilk dergi “Şüküfezar”’dır. Ayrıca zaman zaman kadınlar erkeklerle de gazete ve dergi çıkarmıştır (Büyüksahin, 2017).

1913 yılında telefon santralinde işe başlayan kadınlar devletin ilk resmi kadın çalışanlarıdır. Osmanlı Ticaret Nezareti 1915’te kadınlara özel hizmet yasası yayınlamıştır. 1918 sonrası Millî Mücadele’de çoğu kadın rol oynamıştır. Orduya mali destek sağlamaktan, bizzat savaşımaya kadar muharebenin içinde yer almışlardır. Dönemin en aktif kadını Halide Edib’dir. 23 Mayıs 1919’da yaptığı miting birlik ve mücadele ruhunu canlandırmıştır. 1920 İstanbul işgalinde Ankara’ya geçerek mücadelesine oradaki yayın organlarında görev yaparak devam etmiştir. Halide Edip

İnönü Muharebelerinde Eskişehir’de hemşirelik yaparken, Sakarya Muharebesinde er-onbaşı, Dumlupınar’da çavuş olarak görev yapmıştır (Uğurcan, 1999).

Osmanlı’da büyük şehirlerde çoğu yardım amaçlı bazı dernekler kurulmuştur. Derneklerin sayısının çoğalması 2. Meşrutiyet ile başlamıştır. Bu kez amaç yalnızca yardım olmayıp kadın hakları savunuculuğu da yapılmıştır. Ayrıca Osmanlı kadınına kültürel, musiki gibi alanlarda da ilerleyerek dernekler kurulmuştur. Sonrasında da erkeklerle her anlamda eşit olmak için mücadele edebilecekleri ideolojik dernekler kurdular (Büyükşahin, 2017).

Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını: Cumhuriyet sonrası kadın erkek eşitliği önemsenen ve uygulanan konuların neredeyse başında gelmiştir. Atatürk, Kurtuluş Savaşı zamanında her türlü fedakarlığı gösteren Türk kadınına kendini vefa borçlu hissetmiştir. Onlara her alanda eşit haklar sunarak vefasını göstermiştir. Eğitim, seçme , seçilme hakkı, eşit yurttaşlık hakkı gibi sosyal ve siyasi her alanda eşitsizlik ortadan kalkmıştır (Acar, 2019). Cumhuriyet sonrasında kadın modern hayatın her alanında kısıtsız olarak yerini almıştır.

1923’te Atatürk Konya konuşmasında kadın hususunda şu ifadeleri kullanmıştır:

Dünyada hiçbir milletin kadını, ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını gibi emek verdim diyemez. Belki erkeklerimiz memleketi istila edenlere karşı süngüleriyle düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında hazır bulundular. Fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir... Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, aile ocaklarının dumanını tütüren, bütün bunlarla beraber sırtıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin harp malzemesini taşıyan hep onlar, hep o yüce, o fedakâr, o ilahi Anadolu kadınları olmuştur. Bundan ötürü hepimiz, bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı şükran ve minnetle sonsuza kadar aziz ve kutsal bilelim. (Fevzioğlu, 1986).

1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimde fırsat eşitliği süreci başlamıştır (Cevri, 2020). 1927-28 öğretim yılında karma eğitime geçilmesini, sürecin en önemli örneklerindendir (Doğramacı, 1985). 1924’te bir grup kadın, Türk Kadınlar Birliği adını verdikleri bir dernek kurmuştur. Bu derneğin çabaları neticesinde 1935 yılındaki Dünya Kadınlar Birliği Kongresi Türkiye’de yapılmıştır (Cevri, 2020).

Atatürk, Türk kadınına hayatın her alanında, erkekle eşit hak sahibi kılmayı hedeflemiştir. Nihayetinde bir toplumu belli bir seviyeye ulaştırmak için, temelden başlayan bir değişime ihtiyaç vardır. Temeli oluşturan iki önemli faktör kadın ve erkektir. Dolayısıyla kadın, erkek ile aynı haklara sahip olabildiğinde dönüşüm

başlayacaktır. Atatürk'ün Türk kadınına armağan ettiği en önemli haklardan biri 1926 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanun'dur (İçli, 1998). Bu kanun cumhuriyet tarihinin en önemli kanunlarından. Cumhuriyetle beraber hak sahibi olan kadının her alanda bulunma sayısı her yıl bir öncekine oranla artmıştır (Doğramacı, 1985).

Cumhuriyet ile Türk kadınına daha modern bir imaj oluşturulmaya başlandı. Kadını her alana dahil etmek isteyen Atatürk bu alanda bir hayli çalışma yapmıştır. 1929 yılında yapılan ilk resmi güzellik yarışması buna net bir örnektir. Ayrıca böyle yarışmalar, ülkelerin dünya çapında adını duyurabilmesi açısından da fırsattır. 1930 yılında kadınların siyasi hayatta kazandıkları ilk hak olan Belediye Kanunu ilan edilmiştir (Yalçın, 2019).

Cumhuriyet öncesinde yoğunlukta tarım sektöründe çalışan kadınlar, Cumhuriyet ile her alanda rolünü almaya başlamıştır. Rejimin amaçlarından biri de kadını yaşam içinde görünür kılmaktır. Kadınların iş hayatındaki aktif hareketliliği ile onların haklarını korumaya yönelik ilk yasal düzenleme 1930 yılında uygulanmaya başlamıştır. (1593 sayılı Halk Sağlığı Kanunu/ madde 155, madde 157) (Cevri, 2020).

1933 yılında da Medeni Kanun'un uygulanması neticesinde Türk kadını ilk kez hem seçme hem seçilme hakkıyla belediye seçimlerine girmiştir (Doğramacı, 1985).

2.3. Türk Töresinde Kadının Sosyo-Ekonomik Yaşamda Yeri

Eski Türklerde kadın hem anneliği ile hem de siyasi, sosyal ve ekonomik hayatın her alanında hatırı sayılır statüde idi (Aksoy, 2016). Kadınlar idari, askeri, sosyal hayatta olduğu gibi ekonomik hayatta da kendilerini göstermiştir. Zorlu yaşam şartlarında, hayat arkadaşlarına destek olmuşlardır. Hayvancılıktan dokumacılığa geçimlerini sağlayacak her işte görevlerini üstlenmişlerdir (Eroğlu, 2016). Bu görev her devrin kendi koşullarına göre şekillenmiştir.

Türk kadını yaşamın içinde belirli rollerle kısıtlanmayıp, her alanda aktif olabilmektedir (Göksel, 1993). Dikiş, nakış, kuaförlük, çiftçilik, terzilik, pazarcılık, aşçılık ve daha birçok iş kolunda çalışmıştır.

Kadın ev hanımlığı yaptığında bile ekonomik hayata katkı sağlayabilecek niteliktedir. Aile kalkınması ve ekonomisi toplumsal kalkınmayı etkilemektedir. Türk kadını günlük hayatta ev ekonomisine sağladığı destek haricinde ev dışında da ek gelir

sağlamaya yönelik birçok çalışma alanı içerisinde bulunduğu bilinmektedir. Ev ekonomisi için yetiştirmiş olduğu meyve sebze ve beslediği hayvanlardan elde ettiği mahsullerden, atık oluşturmada tamamlanarak faydalanarak hem mevsimlik yemek stokları oluşturmuş hem de elden tanıdıklarına ya da pazarda halka satarak gelir sağlamışlardır. Yaptıkları ürünler arasında erişte, tarhana, reçel ve turşu gibi birçok besin yer almaktadır.

Kadının sosyo-ekonomik hayata girişi tarih veremeyeceğimiz kadar eskidir. Mesela çok eski bir Türk vesikasında, dokumacılık yapan bir kadın olduğundan söz edilir (Arat, 1964). Ülkenin ekonomik kalkınmışlık seviyesi, genel ücret düzeyi, sosyal güvenlik imkânları gibi nedenler gerek kadının gerekse de erkeğin istihdam edilebilirliğinde oldukça önemlidir. Çalışan kadın, aynı zamanda ülkenin ekonomik kalkınmışlığının ve gelişmişliğinin desteklenmesi için itici bir güçtür (Küçükali, 2014).

2.4. Safranbolu Kültüründe Kadının Sosyo-Ekonomik Yaşamda Yeri

İster şehirli ya da köylü ister Müslüman ya da gayrimüslim isterse de saraylı ya da ahaliden olsun herhangi bir ayırım yapılmaksızın Osmanlı kadınlarının toplumsal statüleri, rolleri ve hakları sosyal ve ekonomik yaşamda kendisini her daim görünür kılmıştır. Osmanlı toplumsal, kültürel ve ekonomik yaşamında olduğu üzere Safranbolu toplumsal, kültür ve ekonomik hayatında da kadın her alanda önem taşımaktaydı. Ayrıca Osmanlı dönemindeki gibi Safranbolu’da da kadının birçok alanda (hukuki, miras, evlilik ve boşanma gibi) dönemin Avrupa kadınlarından daha fazla hakka sahip olduğu görülmüştür.

Safranbolu günlük yaşamında kadın hem bir eş ve anne hem ev ekonomisine katkı sağlayan birey hem de kültürel değerlerin yeni nesillere aktarımında önemli bir kültür aktarıcısıdır. Bu açılarda ele alındığında;

Safranbolu’da kadın öncelikle bir eş ve annedir: Safranbolu tarihi dokusu ve tüm güzellikleriyle dünyaca tanınmış miras kenttir. Bu mirası yaşatan öncelikle Safranbolu kadınıdır. Kültür aktarımı anne aracılığıyla nesillere aktarılır. Safranbolu geleneklerine bağlı bir yapıya sahip olduğundan gelenekleri yaşatma ve sürdürme de etkin olan kadın hem eş hem anne olarak kutsaldır. Annenin çocuklarını yetiştirirken

üstlendiği rol modellik saygı görmesi için başlı başına bir sebeptir. Neticede kadın, Safranbolu’yu Safranbolu yapan manevi mirası devam ettiren konumdadır.

Safranbolu huzurlu bir yerdir. “Sakin Şehir” olarak da tanımlanan bu tarih kokulu yer, huzurunu aile içi huzurdan besler. Ailenin işin içine girdiği her durumda ana etken kadındır/annedir. Dolayısıyla anne huzurluysa aile huzurlu; aile huzurlu ise toplum huzurludur. Ayrıca Safranbolu’da kadın denilince akla ilk gelen kavramlar anne ve eş olması, bu sakin şehrin geleneklerine ve toplumsal refaha verdiği önemi de gösterir.

Safranbolu’da kadın ev ekonomisine katkı sağlayan bireydir: Safranbolu kadını bir anne ve eş olarak ailesine yalnızca manevi destek sağlamakla kalmayıp, maddi olarak da desteklemektedir. Ev işlerini yaparken dışarı işlerinde de aktif olan bu kadınlar aile ekonomisi ile toplum ekonomisine katkı sağlamaktadır. Hem modern hem geleneksel iş alanlarında Safranbolu kadını ekonomik yaşamın birçok alanında aktiftir. Kadının bu denli aktif olmasının önemli etmeni Safranbolu’nun bir turizm kenti olmasıdır. İğne oyası, beyaz iş, takı tasarımı, ahşap boyama ve ferforje süslemeleri, çanta yapımı, yöresel ürün imalat ve satışı, konak işletmeciliği, pazarcılık, hayvancılık, tarım, bakır işlemeciliği, deri işlemeciliği, dokumacılık, yemenicilik gibi birçok alanda kadın aktif roldedir.

Safranbolu’da kadın kültürel değerlerin yeni nesillere aktarımında önemli bir kültür aktarıcısıdır: UNESCO Dünya Miras Kent listelerine adını yazdıran kadim şehir Safranbolu, tüm güzelliklerini ve geleneklerini nesilden nesle aktararak muhafaza etmiştir. Kadın anne sıfatıyla çocuğunun ilk eğitimcisidir. Herkes kendi annesinden öğrendiklerini çocuğuna yaşatarak öğretir. Kültür aktarıcısı rolündeki anne geleneksel normların sürdürülebilirliğini sağlar. Ananevi değerler dediğimiz gelenekler kimi zaman bir annenin çocuğuna giydirdiği yöresel kıyafet kimi zaman yöreye özgü bir yemek tarifidir.

Safranbolu’da neredeyse tüm geleneksel sanatlarda kadının emeği yadsınamaz derecede fazladır. Bu emek nesiller arasında aktararak yaşatılmaya çalışılır. Kadın, büyüklerinden öğrendiği her şeyi çocuğuna dolayısıyla bir sonraki kuşağa aktararak bir nevi manevi sorumluluğundan feragat eder. Zira bir annenin en önemli görevlerinden biri atiye adımlayan evladına maziye, köklerini öğretmektir. Böylece yıllarca emek verilip normlaşan güzellikler mevcudiyetini korumaya devam eder.

Safranbolu’da özel günlere mahsus gelenekler yine kadın tarafından aktarılır. Kadın adeta kültür aktarıcısı rolündedir. Kadınlar, bu kültürü yalnızca çocuklarına değil, bu kadim şehri ziyarete gelen misafirlere de sunar. Böylece gelenekler hem kuşaklar arası hem de farklı kültürlerin yetiştirdiği kuşaklara aktarılır.

3. YAKIN TARİHTE SAFRANBOLU'DA İZ BIRAKAN KADINLAR

3.1. Fatma Şakir MEMİK

Fatma Şakir Memik, 1903 yılında Safranbolu'da doğmuştur. İlkokula Safranbolu'da başlamış, 8 yaşında İstanbul'a giderek eğitimine orada devam etmiştir. Beyazıt İnas Numune Mekteb-i ile Bezmialem Valide Sultan Mekteb-i'nde okumuştur. 1923'te Darülfünun Tıp Fakültesi'nde üniversite eğitimine başlamış; 1929 yılında birincilikle mezun olmuştur. 1929-1931 yılları arasında Vakıf Gureba Hastanesi'nde Dahiliye İhtisası yapmıştır. 1 yıl fakültede staj görmüştür. 31 Ocak 1932 tarihinde Heybeliada Verem Sanatoryum'unda asistanlığa atanmıştır. 9 Ekim 1932'te Gureba Hastanesi asistanı olmuştur. 1934 yılında Gureba Hastanesi'nin sınavını geçerek Dahiliye Uzmanı olmuştur. 20 Aralık 1934 tarihinde Gureba Hastanesi Poliklinik Şefi olarak göreve başlamıştır. 1935-1947 yılları arasında milletvekilliği yapmıştır. 1947-1949 yılları arasında Ankara Numune Hastanesi'nde Dahiliye Uzmanlığı görevini icra etmiştir. 1950-1951 yılları arasında da İstanbul İşçi Sigortaları Beşiktaş Dispanserinde iç hastalığı uzmanlığı yapmıştır. 1951'de Şişli Çocuk Hastanesi'nde Dahiliye Poliklinik Şefi olarak başladığı görevinden 1968 yılında emekli olarak ayrılmıştır.

Fatma Şakir Memik'in hekim kimliğinin yanında milletvekili kimliği de vardır. Doktor Memik hem Türkiye'nin ilk kadın tıp doktorlarından hem de ilk kadın milletvekillerinden biridir. Türkiye'de kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesiyle, TBMM V. dönemde (1935) meclise giren 18 kadın milletvekilinden biridir. TBMM V., VI., VII. dönem Edirne Milletvekilliği yapmıştır. Atatürk, Fatma Şakir Memik'in bilhassa doktor olmasından ötürü milletvekili olmasını istemiştir. 32 yaşında milletvekili seçilmiştir. 1936 yılına ait bir röportajında "Cumhuriyet'in verimli kaynağının nurlu ışığını saçan Türk kadınları arasından beni seçip ulusal bir vazifeye davet edeceğini, mesleki didişmelerin arasında aklıma getiremezdim. Yurdun her mesleki branşında yüz ağartarak çalışan kadınlık camiasının bu uğurda da yapabileceğim birçok işler olduğunu, ulu önder, uzağı gören kıymetli bakışlarıyla dünyaya tanıttı. Mesleki yolunda sarsılmaz bir aşk ile çalışan ben, ulu Atatürk'ün göstermiş olduğu bu yüksek seçimin büyüklüğü karşısında saygılarımla eğilir, memleketin göz bebeği olan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın bir namzedi olarak ulu

Atatürk'ün ve kıymetli fırkamızın çizdiği yolda yürüyeceğimi söylemeyi bir vazife olarak tanırım.” şeklinde konuşmuştur. Milletvekili seçildikten sonra da “Bu öyle büyük bir inkılap ki rüyamda görseydim inanamazdım. Onun içindir ki kaç gündür derin bir heyecan içindeyim. Benim için ne büyük bir şeref ne büyük bir iltifat, içim şükranla dolu” şeklinde konuşarak sevinçli duygularını ifade etmiştir.

Fatma Şakir Memik Sıhhat ve İçtimai Muavenat Encümeni'nde katiplik görevini yapmıştır. İş Kanunu'na ek kanun layihası ve Spor Teşkilatı Kanun Layihasını görüşmek üzere kurulan geçici encümenlerde görev almıştır. Başka birçok görev almış olan Dr. Memik hayır işleri ve kültürel faaliyetlerde de aktif olmuştur.

Kendisine İstanbul da “para almayan doktor, fakirlerin anası doktor” adları verilen Dr. Fatma Memik hiç evlenmemiş olup 9 Şubat 1991 tarihinde vefat etmiştir.

3.2. Hikmet DERMAN ŞEYHOĞLU

19.07.1922 tarihinde Safranbolu'da doğmuştur. İlkokulu Safranbolu'da okuduktan sonra ortaokulu ve liseyi İstanbul Kandilli Kız Lisesi'nde yatılı tamamlamıştır. 1945 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin Eczacılık Bölümü'nden mezun olduktan sonra Safranbolu'ya dönen Hikmet Hanım birkaç yıl boyunca hem Fen Bilgisi derslerine girmiş hem de babasının eczanesinde (Safranbolu Şifa Eczanesi) kendi işini yapmıştır. 1952 yılında adını “Karabük Eczanesi” koyduğu kendine ait iş yeri ile “Karabük'ün ilk eczacısı” olarak hizmete başlamıştır. Karabük Eczanesi şehrin kadın personel çalıştıran ilk iş yeridir. 1951 yılında Türkiye Yardım Severler Derneği Karabük Şubesi'ni Kuran Hikmet Hanım, 51 yıl demek başkanı olarak aktif görev almıştır. 1959 yılında eski milletvekili ve eski belediye başkanı Dr. Ali Necmettin Şeyhoğlu ile evlenmiştir. 1960 yılında maddi olanaksızlıklardan ötürü eğitim imkânı olmayan öğrencilere destek amaçlı Türk Kültür Derneği Karabük Şubesi'ni kurmuştur. 1964-1965 eğitim-öğretim yılında yabancı dil tedrisatlı ilk kolejin açılmasına hem öncülük etmiş hem de kolejde yöneticilik yapmıştır. Safranbolu Yetiştirme Yurdu ve Bulak Yetiştirme Yurtları'nın kuruluşlarından itibaren her anlamda destek olmuş; yönetimlerinde de aktif olarak bulunmuştur. Sağlık kuruluşlarını çok önem vermiş, gerektiği durumlarda her türlü desteği sağlamıştır. 1950'li yıllarda bağımsız ilk kadın belediye meclis üyesi olmuştur. 2000 yılında Dünya Gazetesi'nin düzenlediği yarışmada Türkiye'de Zirvedeki 99 Başarılı İş Kadını arasına

seçilmiştir. 2002’de Safranbolu ve Karabük’teki hizmetlerinden ötürü Karabük adına Vali Nazif KAYALI tarafından şilt ile ödüllendirilmiştir. 2005 yılında Yeditepe Üniversitesi ile protokol yapmış olup hem eczacılık tarihi bakımından önemli eczacı ve laboratuvar malzemelerini hem de babası duayen eczacı M. Hidayet Derman’ın Eczanesi’nden kalan değerli eczacılık malzemelerini hibe etmiştir. Bunun sonucunda 2006 yılında Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi’nde adına bir müze açılışı yapılmıştır: Karabük Eczanesi-Eczacılık Tarihi Müzesi-Ecz. Hikmet Derman Şeyhoğlu. 2007 yılında babası Ecz. M. Hidayet Derman’a ait 1918 açılışlı eczaneyi tüm materyalleri ile müze olarak Safranbolu Kent Müzesine bağışlamıştır. 2009 yılında TBMM Başkanı Köksal TOPTAN ona ülkesi ve şehri için yaptığı tüm faydalı hizmetlerinden ötürü üstün hizmet ödülü vermiştir. 2016 yılında Türk Eczacılar Birliği’nin 60. Yılını doldurmuş eczanelere verdiği ödülü almıştır. Sayın Hikmet Derman ŞEYHOĞLU, 14 Ocak 2018 tarihinde vefat etmiştir.

3.3. Leyla GENCER

Safranbolulu Hasanzade İbrahim Bey’in kızı Ayşe Leyla GENCER, 10 Ekim 1928 tarihinde İstanbul’da doğmuştur. İstanbul İtalyan Lisesi mezunu olan Leyla GENCER eğitimini İstanbul Devlet Konservatuvarı’ndan şan eğitimi alarak devam etmiştir. Meşhur orkestra şefi Mühittin SADAK ve besteci Cemal Reşit REY’den ders almıştır. İstanbul Şehir Korosu’nda 1946-1949 arasında şarkı söylemiştir. İtalyan Soprano Giannina Aranyi-Lombardi Ankara Devlet Konservatuvarı’nda ders vermeye başladığını duyan Leyla Gencer İstanbul’daki eğitimini bırakarak Ankara’ya gitti. Eğitiminin Lombardi’nin özel öğrencisi olarak sürdürdü. Bir yıl sonra hocası vefat edince Apollo Granforte ile devam etti. Devlet Tiyatroları Ankara Operası’nda korist olarak görev yaptı. Opera kariyeri Cavalleria Rusticana Operası’nda yorumladığı Santuza Rolü ile başladı. Kısa süre içinde, devlet konuklarına verilen resitalerde en çok görev alan sanatçılar arasına girdi; devlet etkinliklerine soprano olarak davet edildi. ABD devlet başkanlarından Harry S. Truman, Dwight Eisenhower, Yugoslavya’nın kurucusu Mareşal Tito, İran Şahı Rıza Pehlevi ve eşi Prenses Süreyya, Ürdün Kralı Hüseyin, huzurunda resital verdiği devlet büyüklerindendir. Leyla GENCER Napoli San Carlo Tiyatrosu’nda Santuza Rolü ile İtalyan Sahnelerine giriş yaptı. 1953 yılında Türkiye İtalya arasında imzalanan Kültür Antlaşması ile Roma’ya

giderek bir radyo konseri verdi. 1960'lı yıllarda mesleğinin zirvesine ulaştı. 1963 yılında Verdi'nin unutulmuş operası Kudüs'te başrol Elena'yı oynadı. Daha sonra Donizetti'nin bilinmeyen operası "Robert Devereux"daki Kraliçe Elizabeth rolü ve Bellini'nin 130 yıldır sahnelenmeyen "Beatrice di Tanda" operasını sahneleyerek ile başarılarına başarı kattı. Uluslararası başarıları olan bir sanatçı idi.

1982 itibariyle, seminer ve kurslar aracılığıyla genç opera sanatçılarına eğitim verdi. Ünlü opera sahnelerinin başyönerisi olan Leyla Gencer'e "20. yüzyılın son divası" denilmiştir. Leyla Gencer, bu ülkenin bir değeri Türkiye Cumhuriyeti Devlet Sanatçısı idi. 1946 yılında İbrahim Gencer ile evlendi.

Leyla GENCER, 10 Mayıs 2008 tarihinde vefat etti.

3.4. Nezihe AYCAN KADIOĞLU

Nezihe AYCAN KADIOĞLU, 1926 yılında Safranbolu'da doğmuştur. İlköğrenimini Kalealtı İlkokulu'nda tamamlamıştır. Zonguldak Mehmet Çelikel Lisesi'ni bitirerek Safranbolu'nun lise mezunu ilk kızlarından biri olmuştur. 1947 yılında Kalealtı İlkokulu bünyesinde açılan özel ortaokulunda öğretmenlik görevine başlamıştır. Aynı aileden iki hatta üç kuşağı okuttuğu söylenmektedir. 1962 yılında ilkokul öğrencilerinden oluşturduğu mehter takımını kurmuştur. Sonrasında her bayram Safranbolu sokaklarında "ceddin deden neslin baban" marşlarıyla müsamere yapmıştır. "Safranbolu'da 10 bin çocuğum var" cümlesi ile mesleğine olan aşkını tanımlamıştır. Safranbolu aşığı olan Nezihe öğretmen 1974'te Bağlar Değirmenbaşı'ndaki aile yadigarı evini kendi imkanlarıyla restore ettirerek (Henüz Safranbolu Koruma Kararı yürürlükte değildi) herkese örnek olmuştur. Safranbolu'nun ilk kez TRT Televizyonu'ndaki tanıtımı 1975 yılında hazırladığı bir kızlar grubu gösterisi ile olmuştur. 1970'li yıllarda Safranbolu ya gelen bir misafir grubunu ağırlaması için dönemin bakanlarından Ahmet Taner Kışlalı Nezihe Öğretmenden yardım ister, misafirlerinin bir kısmını ata yadigârı Emirhocaazade Konağı'nda ağırlar. Bu konak sekiz kuşaktır ailesinin yaşadığı, bir salonunun tavanı 16 bin parça ahşaptan inşa edilmiş; bir benzerinin yalnızca Topkapı Sarayı'nda olduğu söylenen harika bir yerdir.

Nezihe Öğretmen misafirlere yer yataklarına serdiğinde herkes çok şaşırır bir kurstan geçip geçmediğini sorarlar o da biz anamızdan gördüğümüz kursu uyguluyoruz şeklinde cevap verir. Misafirlerden hiçbiri bavullarını açma gereği duymaz, bembeyaz yataklarda adeta oteldeymişçesine en iyi şekilde ağırlanırlar. Bu durum neticesinde Ahmet Taner Kışlalı pansiyonculuk yapma teklifinde bulunur. Bu tekliften sonra Safranbolu'nun tarihi evleri birer birer restore edilmeye başlanır. 2011 yılında Karabük Üniversitesi Safranbolu Meslek Yüksek Okulu tarafından hayatı belgeselleştirilmiştir. Böylece efsane öğretmen yaşarken de onore edilmiştir. 16 Ocak 2013 tarihinde vefat etmiştir. Vefat yılında Safranbolu Belediyesi Bağlar Harmanlar'da yapılan bir parka “Öğretmen Nezihe Aycan Kadioğlu Parkı” adını vererek vefa örneği göstermiştir. Bu parkın açılışında konuşma yapan dönemin valisi İzzettin Küçük “En önemli şey değerlerimizi yaşatmak. Nezihe Hanım'da bu ilçede bir kutup yıldızıydı. Bazen yolumuzu bulmak için ona müracaat ederdik, onun isminin yaşatılması için böyle bir parkın yapılması bir vefadır” demiştir.

3.5. Rengin RAHMAN ACAROĞLU

1959 Karabük doğumlu Rengin Rahman Acaroğlu anne tarafından Yazıköy (Safranbolu), baba tarafından Safranbolu'nun yerlilerindendir. İlköğretimini Kurtuluş İlkokulu'nda, ortaokulu Yenişehir Ortaokulu'nda, liseyi Demirçelik Lisesi'nde okumuştur. İstanbul Üniversitesi Flörence Nightingale Hemşirelik Yüksek Okulu'ndan 1980 de mezun olmuştur. 1980-1981 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Kardiyolojisi Enstitüsü Yoğun Bakım Ünitesi'nde hemşirelik yapmıştır. 1981-83 yılları arasında İstanbul Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı'nda Başhemşire Yardımcısı olarak görev yapmıştır. 1983-1986 arasında İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programı'nda yüksek lisans, 1987-1993 arasında doktorasını yapmıştır. 1983-1994 yılları arasında Araştırma Görevlisi, 1994 Doktora Öğretim Görevlisi olarak görev yapmıştır. 1995-2009 yılları arasında akademik kariyerine Yardımcı Doçent olarak devam eden Rengin Rahman Acaroğlu; 2009 yılında Doçent, 2014 yılında Profesör olmuştur. Dönem içinde birçok akademik sorumluluklar üstlenen Rengin Rahman ACAROĞLU, 2013-2020 yılları arasında bir Asli Hukuk Mahkemesi'nde bilirkişilik yapmış, 2016-2019 yılları arasında Nöroşirurji Hemşireleri Derneği'nin Başkanlığı'nı yürüttü. Farklı ülkelerdeki hemşirelerin iş

birliği ile yürütülen iki uluslararası projede, Türkiye Sorumlusu olarak görev aldı. Ulusal ve uluslararası bilimsel yayınları, kitabı ve kitap bölümü yazarlıkları bulunan Prof. Dr. Rengin Rahman ACAROğLU ilgi alanında çok sayıda konferans vermiştir.

20 Eylül 2021 tarihinde emekli olan Prof. Dr. ACAROğLU Flrence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı olarak görev yapmaktadır.

3.6. Birsen GüMüş

Birsen GüMüş, 1953 yılında Safranbolu’da doğmuştur. Lise mezunu olup bankacılık yapmıştır. 39 yaşında bankadan emekli olmuştur.

Safranbolu’nun Yrk köyü kültürüne hâkim olan GüMüş, Yrk köyünün kadına çok değer veren bir köy olduğunu, erkeğin kadından nde olmadığını, kadının her daim erkeğin yanında yer aldığını söylemiştir. Bu durumun, günümüzde de bu şekilde devam ettiğini ifade eden GüMüş, köylerinde iş hayatına girişin kendisinin 31 yıl önce dükkânını (Yrk Sofrası) açmasıyla başladığını belirtmiştir. Safranbolu’nun turizm açısından tanınmaya başlandığı yıllarda, Safranbolu’nun bir parçası olan köyünün dışarıdan gelen insanlar tarafından tanınmasını istemiştir. Turizme, dolayısıyla da ekonomiye katkı sağlamayı hedeflediğini belirtmiştir. Bu düşüncelerle dükkânını açtığını ilk yıllarda pek rağbet görmediğini ancak Safranbolu kadınlarının sabırlı, kolay pes etmeyen yapısından dolayı dükkânını hemen kapatmadığını, neticesinde zamanla hedeflediği kitleye ulaştığını belirtiyor. Daha önemlisi kadınların ticari hayata dahil olmasına bir nevi öncülük ettiğini düşünmektedir.

Sayın GüMüş, ocukluk döneminde okuma yazma oranının yüksek olduğunu Yrk köyünde 1930’lu yıllarda yatılı bölge okulu bulunduğunu, okuma-yazma bilmeyen kişi olmadığını anlatmıştır. Hatta zellikle Cumhuriyet Dönemi’nde yeni yazı geldiğinde evde duranlara da okuma-yazma öğretildiğini ifade eden GüMüş’e göre Safranbolu’da kadınlar doğum, ölüm, cenaze, düğün gibi özel günlerde aktif rol almış. Bir kişinin bir ihtiyaı olduğunda imece usulü ile o kişiye yardım edilirmiş. Kadın her alanda çok saygı görürmüş, yalnız kadın-erkek arasında değil kadınlar arasında da saygı ve hoşgörü n plandaymış.

3.7. Demet ÇUBUKÇU

Demet ÇUBUKÇU, 1952 yılında Safranbolu’da doğmuştur. Okul serüvenine 5 yaşında başlamış, ilkokulun ilk dört yılını Kalealtı İlkokulu’nda okumuştur. 5. sınıfta Bağlar İlkokulu’na (şimdiki adı Şehit Atilla Bodur) geçmiştir. Sonrasında ise Karabük Demir Çelik Lisesi’nde eğitim görüp 1969 yılında mezun olmuştur. Ardından İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde lisans eğitimimi tamamlamıştır.

Sayın ÇUBUKÇU anne ve babasının da ilkokul mezunu olduğunu belirtmiştir. Yani annesinin kuşağında da okul yazarlığın önemli olduğunu söylemektedir. O dönemlerde maddi durumu iyi olan aileler genelde erkek çocukları olmak üzere Tarsus Amerikan Kolejine veyahut da Abdurrahman Paşa Lisesine Kastamonu’ya gönderildiğini, bunları büyüklerinden duyduğunu ifade ediyor. Yani bu konuda belirtmek istediğinin; kendi küçüklüğünde kız erkek fark etmeksizin okur-yazarlık oranının yüksek olduğudur. Kız evladını okula göndermeme gibi bir durumun söz konusu olmadığını, zaten kız-erkek arasında öyle bir ayırım olmadığını belirtmiştir. Anne ve babasının döneminde de bu şekilde olduğunun altını çiziyor. Kadın akrabalarında da meslek sahibi kişiler olduğunu, aileleri tarafından okuma konusunda çok destek gördüklerini belirtmektedir. Bundan bir önceki kuşak olan anneannesinin döneminde de eğitime önem verildiğini söylemektedir. Sayın ÇUBUKÇU anneannesinin 1900’lerin başında doğduğunu, okuma yazma bilmediğini ifade etmektedir. Sözlerinde bahsi geçen anneannesinin savaşın getirdiği ekonomik buhran dönemlerinde yaşadığını, ne yazık ki babası da erken vefat edince evin tek çocuğu olarak eğitim için evden uzak bir yere gönderilemediğini sözlerine eklemektedir. Dedesinin avukatlık mesleğini icra ettiğini, harf inkılabı sonrasında okuma yazma öğreterek eşinin bu eksiliğini gidermesinde destek olduğunu anlatmaktadır.

ÇUBUKÇU, Safranbolu’nun eğitime verdiği önem hakkında İTÜ rektörü rahmetli Mimar Doğan KUBAN’ın bir konuşmasını dinlediğini ifade etmiştir. Safranbolu’nun akademisyenler, yüksekokul mezunu tanınmış kişiler yetiştirmiş bir yer ve aydın bir toplum olduğundan söz ettiğini, bunun kendisinin Safranbolulu oluşu dolayısıyla pozitif ayrıcalık yaptığı bir konu olmadığını, bizzat yaşadığı, gözlemlediği ve duyduğu şeyler olduğunu özellikle vurgulamıştır. 1974’te iş hayatına girmiştir. İş hayatına girdiğinde çalışan kadınların mevcut olduğunu belirtiyor. Kendisinin iş hayatına girmesinden hemen önce başlayanlar olduğu gibi çok eski tarihte başlayanlar

da varmış. Örneğin eczacı Hikmet Şeyhoğlu katılımcıdan uzun yıllar önce iş hayatına başlamıştır. Hemşire, hasta bakıcı, devlet dairesi çalışanları var olduğunu UNESCO ile de konak işletmeciliğinin aktif olmaya başladığını söylemektedir. Safranbolu kadınının hayatın her alanında aktif olduğunu, eczacı Hikmet hanım, Nezihe öğretmen gibi büyüklerinin bu duruma başlıca örneklerden olduğunu belirtiyor. Mesela Fatma Şakir Memik, Kardemir'in Karabük'e açılmasında büyük rol oynadığını, amacının şehrin gençlerine istihdam sağlamak olduğunu, böylece ekonomiye de büyük katkı sağladığını ifade ediyor.

Safranbolu'da kadının çok değerli olduğunu, hiçbir zaman ezilmediğini eğer ezilen olmuşsa da erkek tarafından değil bir kadın tarafından ezildiğini belirtmiştir. Bu sözlerle kastetmek istediği durumun; gelin kayıvalide beraber yaşadığından zaman zaman ezildiği durumlar olabileceği olduğunu söylemiştir. Lakin eş tarafından zorbalığa ve şiddete maruz kalmadığını, evde değer gören kadının, iş hayatında da değer görmeye devam ettiğini vurgulamıştır. Kadının oldukça aktif olduğunu, hatta neredeyse tüm yükün üzerinde olduğunu, geleneklere önem verildiğinden her şeyin özenle hazırlandığını, burada da tüm rolün kadında olduğunu anlatmaktadır.

Safranbolu'da zenginin de fakirin de yaşam tarzının benzer olduğunu, her ikisi için de tutumluluğun önemli olduğunu, en zengin kadının bile bahçesindeki meyve sebzeyi değerlendirerek aile ekonomisine katkıda bulunduğunu, aradaki farkı günlük hayatta değil de düğünlerde anlamanın mümkün olduğunu ifade etmiştir. Örnek olarak hamamlarda oyun kaldırıclar olduğunu, seçtiği kişilerin sosyal statü açısından eşit düzeyde olduğunu, farklı statülerde insanlar aynı anda oyuna kalkmadığını söylemektedir. Çocukluğunda Safranbolu'da Mektepçiler olarak bilinen bir aile olduğunu, anne Asude Hanım'a bu adı sarayda padişahın verdiğini, konuşması, kibarlığı, zarafeti ile örnek bir kadın olduğunu, sarayda yetiştiğinin belli olduğunu anlatmaktadır. Varlıklı bir aile olmalarına rağmen imkânlarını kendilerinden çok ihtiyacı olan insanlar için kullandıklarını, Asude Hanım'ın kızı Gönül Hanım ile birlikte her ihtiyacı olana koştüğünü, ayrıca Gönül BEKEN'in Safranbolu belediyesinin ilk kadın meclis üyesi olduğunu eklemiştir. Ayrıca Safranbolu'nun sarayla bağlantısı ve sarayın kültürünün Safranbolu'daki yansımasının incelenmeye değer olduğuna inanmakta olup kadınların ezilmemesinde ve bu denli değerli olmasında sarayın ve kültür etkileşiminin etkin olduğunu düşünmektedir.

3.8. Feride ÖZKAYNAK

Feride ÖZKAYNAK, 1956 yılında Safranbolu'da doğmuştur. Kalealtı İlkokulu'nda 4 yıl okumuş ancak maddi imkanları çok yetersiz olduğundan okulu bırakmak zorunda kalmıştır. Özellikle ekonomik anlamda çok zor bir çocukluk hayatı geçirdiğini hem okumak hem de ailesine maddi destek sağlamak için çok çabaladığını söylemiştir. Sayın ÖZKAYNAK, Safranbolu kadınının her türlü işi yaparak, yıllar boyu ekonomik yaşamda var olduğuna bariz bir örnek niteliğindedir. Bu konuda kendisinin ifadeleri şu şekildedir:

7 yaşında iş hayatına girdim. Para kazanıp kalem defter almak için tabakhaneye b!k yetiştirirdim. O dönemde Safranbolu'da 300 tane tabakhane (deri dükkânı) vardı. O dönem deri işlerinde bir gerileme olmuş, deri tüccarları çay kahve içip hesap yaptıkları lonca adlı binayı satışa çıkarmışlardı. Babam, 17 esnaftan o binayı satın almıştı. Babam çok düşük ücret karşılığında bıçak ve makas biliyordu. Bu parayı nasıl ödeyeceğini düşünürken hastanelik oldu. Bir sabah annem ve ablalarımın uyuduğu çok erken bir saatte dışarı çıktım. Tabakhanelerden 20 tanesini gezdim (üstelik saat 08.00 olunca da okula gidecektim. Ancak ne ayağımda ayakkabı ne de kullanabileceğim kalem defter vardı) onlara ne iş yaptıklarını sordum. Kendilerine köpek dışkısı lazım olduğunu, toplayıp toplamayacağımı sordular, ben de paraya çok ihtiyacım olduğunu söyleyerek kabul ettim. Hemen elime bir teneke, bir değnek alarak dereye indim. 7 yaşındaydım ve boyları ben kadar köpekler ile karşı karşıyaydım. Dericiler kuyruk yağı, iç yağı gibi besinler atıklarından köpekler onları yiyordu. Bende bunu fırsat bilerek toplamaya başladım. Üstelik her taraf köpek dışkısıydı. Babam hastaneden çıkana kadar ihtiyaçlarımı karşılayabileceğimi düşünerek çok sevindim. Lakin ben toplarken arkamdan seslenip yerden almayacağımı köpekler yapar yapmaz alıp taze dışkıyı acelece getirmemi söylediler. Denileni yapıp taze dışkılarını yetiştirdim. Bana yüksek miktarda para verdiler. Çarşıdan kalem ve defterimi alıp okula gittim. Yıllarca bu işi yaptım. Bir arkadaşım öğrenmiş ve beni kınamıştı. Pis olduğumu söyleyerek alay etmişti. Ben hem buna ağlayıp hem toplamaya devam ederdim. O kadar yoksulduk ki sel olup dere taşınca, ortaya çıkan çivileri toplayıp satar anneme yemek yapabilmesi için yağı alırdım. Bu sırrı eşim dahil kimseye söylemeden 60 yıl içimde sakladım velhasıl tabakhaneye b!k yetiştirme tabiri gerçektir. İşte ben o işi yaptım.

3.9. Hatice BÜYÜKKARAGÖZ

Hatice BÜYÜKKARAGÖZ, 1945 yılında Safranbolu'da doğmuştur. Safranbolu'da kadın denilince doğumdan itibaren anımsadıklarını anlatmıştır. Bir kız evlat doğduğunda anne ve baba çok sevindiğini, kız çocukların çok önemsendiğini, çok kıymet verilerek, sevgi ve özenle büyütüldüğünü ifade etmektedir. Safranbolu'da doğum kontrolünün yıllar önce başladığını, tek çocuk ya da iki çocuk sahibi olunduğunu, nadiren de olsa çiftlerin özellikle istedikleri durumlarda üç çocuk sahibi olduğunu fakat dört çocuk sahibi olan ailelerde, mutlaka eşlerden birinin Safranbolulu olmadığını belirtmektedir.

BÜYÜKKARAGÖZ, okuma yazma konusunda 1930 ve 1940'lı yıllarda bile her kız çocuğunun mutlaka ilkokulu okuduğunu, nadir de olsa yüksekokul bitiren kız çocukları olduğunu, yükseköğretime devam etmeyen kız çocuklarının Akşam Kız Sanat Okulunda eğitim gördüğünü; tarih matematik coğrafya gibi temel derslerin yanı sıra el işi dersleri de aldıklarını anlatmaktadır. Bu okulda aldığı eğitim sayesinde ekonomik yaşama dahil olma fırsatı olduğunu, örneğin bindallı tasarımı ve dikimi yaparak, büyükelçilik aracılığıyla Amerika ve İtalya'ya satış yaptığını ve gelir elde ettiğini ifade etmektedir. İlkokuldan sonra örgün eğitime devam etmeyen kız çocuklarının terzi yanına çırak olarak verildiğini, o dönem terzilerinin Safranbolu'nun modacıları olduğunu, kız çocuklarının dört yıl usta terzi yanında eğitimlerini tamamlayıp günümüzün diploması mahiyetinde makas aldıklarını, bu eğitimin sabah 8, akşam 5 arasında usta öğreticinin evinde gerçekleştiğini söylemiştir. Eğitim alan kızların eğitim aldıkları evin; büyük, kalabalık ve yoğun olmasından dolayı temizliğinden ve tertibinden de sorumlu olduklarını eklemiştir. Makas verme tabirinin o dönemde makası alan kişinin usta terzi olduğunu gösterdiğini açıklamıştır. Bu makas bir mevlitle takdim edilip makasın yanına bir de bohça hazırlandığından söz etmiştir. Bu bohçada; bir elbiselik kumaş, çorap, mendil ve iç çamaşırı gibi kişisel hediyeler konulduğunu da eklemektedir. Böylece onlar da terziliğe başlamış olarak iş hayatına dahil olduklarını anlatmaktadır. Katılımcı Safranbolu'nun kadın kültürünü anlatmakla bitiremeyeceğini de vurgulamıştır.

Kendisinin gençlik zamanında evlilikler çoğunlukla görücü usulü olduğunu, gelin olacak kızın nişandan itibaren elbisesi, çantası, ayakkabısı ve eşarbi takım olacak şekilde giyindiğini, Safranbolu kadınının model ve renk uyumuna çok dikkat ettiğini, günümüzde de bu geleneğin eski Safranbolu kadınları tarafından devam ettirilmekte olduğunu ifade etmiştir. Kadının eşi nazarında çok kıymetli olduğunu, kadına el kalkmadığını hatta kötü söz bile söylenmediğinden bahsetmiştir. 62 senelik evliliğinde hiç huzursuzluk yaşamadığını da demiştir. Kadının nadiren geri planda kaldığını mesela çocuk sahibi olunduğunda isim koyma konusunda büyüklerin isteğine öncelik verildiğini eklemiştir. Bu durum kadına değer vermemekten değil büyüğe olan hürmetten kaynaklandığını vurgulamaktadır. Ayrıca bir çiftin çocuğu olmaması durumunda genellikle evlilikleri açısından bir sorun teşkil etmediğini, ikinci bir kadınla evlenme veyahut evlat edinme gibi bir durum söz konusu olmadığını anlatarak bebeği olmayan kadına dışarıdan nadir de olsa laf söylendiğinde, bu durum aile

büyükleri tarafından saklanıp, gelinleri ve oğullarına yansıtılmadığını anlatmaktadır. Çünkü kadın her durumda değerli olduğunu ve üzülmesinin istenmediğini eklemektedir. Kadına verilen değerin diğer bir önemli göstergesinin, mutlak surette tek eşliliğin var olması olarak söylemektedir.

Safranbolu kadınlarının 1955 yılı itibari ile üniversiteye gitme oranının eskiye nazaran biraz daha fazlaştığını, neticesinde de kadınların iş hayatına katılımının yoğunlaştığını anlatmaktadır.

Safranbolu’da kadının sosyal yaşamda aktif olduğunu hatta çocukluğunda da bunun bu şekilde olduğunu söylemiştir. Anneleri, nineleri *mahr*ama denilen örtü ile örtünüp çarşıya çıkarlarmış. Bu örtü hem dini hem de kültürel bir olguyu simgeleriymiş. Örneğin kadınlar kendi aralarında toplanıp bir etkinlik yaptıklarında her biri *mahr*ama ile örtünüp etkinliğe katılmış. Bu gelenek 1960’lı yıllara kadar devam etmiş sonrasında yerini mantoya bırakmıştır. Katılımcı ve akranları çoğunlukla döpiyes ve pardösü giyermiş. Zamanla etek, ceket, pantolon şeklinde güncellenmiş. Kadınlı erkekli gece gezmeleri olurmuş. Kadınlar ve erkekler genelde ayrı otururmuş. Lakin bu haremlik selamlık demek değildi. Hanımlar kendi aralarında kıyafet, elişi, yemek hakkında konuşur rahatça gülüp eğlenirlermiş. Erkekler de kendi ilgilerini çeken konulardan sohbetler ederlermiş. Kadınlar arasında bir çekememezlik olmazmış. Saygı ve hoşgörü ile iletişimleri sürermiş.

Sayın BÜYÜKKARAGÖZ, Safranbolu’da kadına verilen değere başka bir açıdan bakacak olursak yalnızca kendi zamanında değil annesi zamanında da kadın çok kıymetli olduğunu anlatmıştır. Kendi çocukluğunda, babasının annesine olan davranışlarındaki nezaketi hatırladığını, babası İstanbul’a her gittiğinde annesine hediye kumaş getirip mutlu etmeye çalıştığını aktarmıştır. Kadınların o zaman da hem ev hayatında hem de sosyal yaşamda söz sahibi olduğunu belirtmiştir.

Safranbolu’da bazı ailelerin kapı kızı olduğu, günümüzün hizmetlisi konumundaki kapı kızlarının günümüz tabiriyle evin evladından ayrı tutulmadığını, evlilik çağı geldiğinde ise çeyizi hazırlanarak evlendirildiğini söylemektedir. Yani Safranbolu kadını, statüsü değişmeksizin hep değerliymiş.

Safranbolu’da gelin kayınvalide ilişkilerine gelindiğinde; kendi zamanında gelin ve kayınvalidenin beraber yaşadıklarını ifade etmiştir. İlişkilerin gayet iyi olduğunu, gelinin kayınvalidesinin yaşına ve tecrübesine hürmeten kararlarını

danıştığını, gelin ve kayınvalidenin ev işlerini beraber yaptıklarını söylemiştir. Kayınvalidenin sevgisi ve hoşgörüsü, gelinin saygısı ile ilişkilerin yürütüldüğünü söylemektedir. Nadiren de olsa sorun olan evler oluyormuş lakin kol kırılır yen içinde kalır mantığı ile evin içinde olanı dışardakiler duymazlarmış. Sayın BÜYÜKKARAGÖZ, kayınvalidesinin 1901 doğumlu olduğunu yani tecrübesinin kendisinden oldukça fazla olduğunu, onun bilgilerine her daim ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Kayınvalidesinin, bugün sahip olduğu donanımının en büyük kaynağı ve onun yol göstericisi olduğunu da vurgulamıştır. Yani Safranbolu toplumunda kadın, kadın için de değerlidir. Kayınvalide demek kültür aktarımı demektir. Kayınpeder de geline saygısından dolayı evde pijama ile dolaşmadığını; hatta dışarıda giydiği kıyafeti bile değiştirip temiz ev kıyafeti giydiğini, gömlek yakasının açık bırakılmadığını anlatmaktadır. Aynı çatı altındaki yaşama 1970'lere kadar devam edilmiştir. O yıllar itibari ile konak kültüründen daire kültürüne geçince ayrılımlar da başlamıştır. Bu ayrılma yalnızca evleri ayırma niteliğinde gerçekleşmiştir. İç içe yaşam kültürün parçası olmaya devam etmiştir. Safranbolulular görgüleri, bilgileri, sofraları, sosyal yaşantıları, ikili ilişkileri ile Osmanlı kültürünü yaşatmışlardır.

İş alanlarına gelecek olursak okulu bitirenler memurluk, yüksekokula gitmeyip akşam kız sanat okullarına devam edenler yahut usta yanına gidenlerse evden terzilik yaparlarmış. BÜYÜKKARAGÖZ, 1960'lı yıllarda kuaförlük yapan kadın anımsadığını söylemiştir. Aynı yıllar sonrasında öğretmenlik mesleğinin daha çok tercih edilmeye başlandığını, Kardemir'de işe giren kadınların olduğunu, hazır giyim başladıktan sonra konfeksiyon ve deri atölyelerinde çalışan kadınların olduğunu eklemiştir. O dönemlerde bir Safranbolu kadınının kazandığı parayı kendine saklayabileceğini ya da kendi rızasıyla eşi ile paylaşarak aile ekonomisine destek sağlayabileceğini aktarmıştır.

3.10. Hüsniye HALAÇ

Hüsniye HALAÇ, 1965 yılında doğmuştur. İlkokul mezunudur. Ekonomik hayata evden pastanelere baklava ve börek yaparak adım atmıştır.

2006'da Eyvan "Yöre Mutfağı" adlı işletmesini açmıştır. Sayın HALAÇ, Safranbolu yöresine özel ev yemeklerini tanıtabileceği bir restoran hayali kurduğunu, eşinin ise bu hayali gerçekleştirmek için daha önce almış olduğu bir mülkü restore

ederek hayalini gerçekleştirmesine destek olduğunu aktarmıştır. Ayrıca işletmesini açtıktan sonra menemen ve mantı kategorisinde ödüller almıştır.

Katılımcı hayallerini gerçekleştirmek için emin adımlarla ilerlediğini, valilik talebi ile yöresel yemek kitabı çıkardığını, kitabın içeriğindeki tarif açıklamalarını kendisinin yazdığını aktarmıştır. Genişletilmiş bir içerikle yeni bir kitap yazarak Safranbolu mutfağını Türkiye ve Dünya'ya tanıtmak istediğini eklemiştir.

Bir kadının toplumda değer görmesi ne kadar önemliyse, kadının kendi değerinin farkına varıp, potansiyelini ortaya çıkarması da o kadar önemlidir. Kadın hayallerinden vazgeçmeyip toplumsal hayatta rolünü her daim edinmelidir. Sayın Halaç kendi potansiyelinin farkında olmuş ve bunu ortaya çıkarmak için hayalden gerçeğe emin adımlarla ilerlemiştir. Bir gün aile fertleri ile otururken televizyonda yöresel yemeklerle ilgili seyrettiği bir program üzerine kendisinin de gelecekte bir TV programına konuk olup yöresel yemeklerini tanıttığını ve onların kendisini seyredeceğini hayal ettiğini anlatmıştır. Nitekim bu hayal de gerçeğe dönüşerek Türk kadınının istediği her şeyi başarabileceğine güzel bir örnek olmuştur.

Türk kültürünün bir parçası olan Safranbolu kadınının da azminden ve çalışkanlığından söz ederek, her birinin kendisi gibi kabuğunu kırmak için elinden geleni yapacağını ifade etmiştir.

3.11. İlhan KAVUŞTURUCU

İlhan KAVUŞTURUCU, 1946 yılında Safranbolu'da doğmuştur. Çocukluğunda kızların okutulmasına çok önem verildiğini, tüm kız çocuklarının muhakkak ilkokulu bitirdiğini ifade etmiştir. Kalealtı İlkokulu'nu bitirdikten sonra Akşam Kız Sanat Okulunda okumuştur. Ailesinin tek çocuğu olup, 15 yaşında evlenerek, kendisi de bir çocuk sahibi olmuştur. Eşiyle yaşam sürdürdükleri konaklarını, 1992-2013 yılları arasında pansiyon olarak işlettiklerini anlatmıştır.

Sayın KAVUŞTURUCU, Safranbolu'da kadınların çoğunlukla evden çalışma şeklinde olsa da ekonomik yaşamda var olduklarını belirtmiştir. Aynı zamanda sosyal hayatta da aktif olduklarına değinip kadınlara özel bir matine olduğunu, sinemaya gittiklerini, hamam günleri yapıp eğlendiklerini, hatta bazı kadınların bu günlerde enstrüman çaldıklarını eklemiştir.

Çocukluğunda da çalışan kadınlar hatırladığını, ilkokul öğretmenin de Safranbolulu bir kadın olduğundan söz etmiştir. O dönemde kadınları belediye personeli, eczacı, avukat, fabrika çalışanı ve belediye meclis üyesi gibi meslek gruplarında hatırladığını dile getirmiştir. Safranbolu'nun UNESCO Dünya Miras Kenti listesine girmesi sonrasında kadınlar ticari yaşamda varlığı artmış olup işyeri esnafılık mesleğini icra etmeye başlamışlardır.

Safranbolu düğünleri hakkında, kadın-erkek ayrı yapıldığını, kadınların kendi aralarında darbuka, ud çalıp eğlendiklerine değinmiştir. Gelinler kayınvalideleri ile yaşamışlardır. O dönemde evlilikler erken yaşta yapıldığından gelinler kayınvalideden birçok şey öğrenebileceği bilinciyle yetiştirilmiştir. Kendisinin 15 yaşında evlendiğini, kayınvalidesinden çok şey öğrendiğini, bu bilinçle yetiştiğinden de her daim saygı duyduğunu ifade etmiştir.

Safranbolu'da kadının her daim kıymetli olduğundan bahsetmiştir. Kadına şiddetin nadiren duyduğunu söylemiştir. Evliliklerin görücü usulü yapıldığını, zorla evlendirme gibi bir durumun söz konusu olmadığını dile getirmiştir. Kadın hem baba evinde hem gelin gittiği evde önemsendiğini belirtmiştir. Kayınvalide ile beraber yaşandığından söz hakkının kısıtlı olduğu zamanların olabileceğinden bahsetmiştir. Ancak bunun zorbalıktan değil, büyüye olan hürmetten kaynaklı olduğunu eklemiştir.

3.12. Leyla GÜRSEL

Leyla GÜRSEL, 1955 yılında doğmuştur. Safranbolu Ortaokulu, Safranbolu Lisesi ve Samsun Eğitim Enstitüsü Fen ve Tabiat Bilgisi mezunudur. Kendi döneminde Safranbolu'da kız çocuklarının okutulduğunu, hatta 1919 doğumlu annesinin ve onun akranlarının dahi ilkokulu bitirdiğini ifade etmiştir. Okuma-yazma oranının Safranbolu için bir yüz akı olduğunu dile getirmektedir. Ailesi biraz daha bilinçli, açık görüşlü olanların da imkanlar dahilinde üniversite eğitimini tamamladığını söylemiştir.

Safranbolu'nun okuryazarlık hususunda örnek teşkil edebileceğini, okuma oranı yüksek olduğundan da kadınların sosyoekonomik yaşamda aktif rol aldığını eklemiştir. Kendisi beş yaşındayken yani 1960'ların başında iş hayatında olan kadınlar olduğunu hatırlamaktadır. 'Evini işyeri gibi kullanıp kuaförlük, terzilik, yorgancılık,

kilim dokumacılığı, beyaz iş, piko yapan, el işi yapıp satan kadınlar hatırlıyorum ayrıca konak işletmeciliği yapan kadınlar vardı. Çoğunluğu evden iş hayatına katılsa da ekonomik yaşamın içerisindeydi. Ayrıca yerlilerimizden pazarcılık yapan hiç yoktu. Pazarcılık derken kastettiğim; tarlasında yetiştirdiğini satan olmadığı idi. Düğünlerde çalgı aleti çalanlar vardı. Hamam işleten kadınlar da vardı. Ayrıca memurlarımız, eczacılarımız vardı. Mesela bir avukat hanımefendi hatırlıyorum (Fatma TOKER ATEŞ). Okuyan kadınlar dışarıda kendi mesleğini icra ederken ilkökul mezunları da evden çalışarak ekonomiye destek sağlıyordu.' İfadelerini kullanarak kendi dönemi hakkında bilgilerini aktarmıştır.

Sayın GÜRSEL, sosyal yaşamın da içinde olduklarını, aralarında şimdilerde adı gün olarak ifadelendirilen sıralar olduğunu, açık hava sinemasına gittiklerini anlatıyor. Gündüz kadın kadına çıkarken, akşam gezmelerine eşleri ile çıktıklarını da eklemiştir.

Sayın GÜRSEL, Safranbolu'da kadının her daim değerli olduğunu, baba evinde başlayan bu değer, evlendiğinde de eşi tarafından gösterilmeye devam ettiğini ifade etmiştir. Eski dönemde evliliklerin görücü usulü olduğunu yalnız kızın herhangi bir sebepten dolayı istemediğini belirtmesi durumunda kararına saygı duyulduğunu belirtmiştir. Ayrıca anlaşmazlık durumunda, kadının ben boşanıyorum diyerek evi terk edip gidemeyeceğini ancak bir boşanma durumu olursa da ailesi tarafından her daim sahip çıkıldığını söylemektedir. Kendi kültürlerinde kadını kısıtlama gibi bir şey olmadığını, erkek baskısının veyahut kadına şiddetin söz konusu olmadığını vurgulamıştır.

Sayın GÜRSEL, Safranbolu'da insani ilişkilerin güçlü olduğunu, kadınların birbirleri ile dayanışma içinde olduğunu belirtmiştir. Safranbolu'da özel günlerde kullanılan çapraz adlı bir altın takı olduğunu, kendisinde olan kadınların olmayanlara ödünç vererek dayanışma örneği gösterdiklerini anlatmıştır. Gelin kayınvalide ilişkilerinin de saygı çerçevesinde sürdüğünü ifade etmiştir. Evde kayınvalide ve kayınpeder (hatta bazen kayınpederin de büyükleri) ile yaşandığını, kayınpederin de kayınvalidenin yani eşinin sözünü dinlediğini, kadının her durumda erkeğin yanında söz sahibi olduğunu vurgulamıştır.

Bazı ailelerde sorun teşkil eden bebeğe isim koyma konusunda da büyüğe hürmet edilerek isimlerinin verildiğini, en azından göbek adı olarak kullanıldığını ifade

etmiştir. Bebeğin annesi de istemesi durumunda yanına ikinci bir isim ekleme hakkına sahip olduğunu belirtmiştir.

3.13. Leyla NATIROĞLU

Leyla NATIROĞLU, 1942 yılında Safranbolu’da doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Özel Eczacılık okulundan mezun olmuştur. Kendi döneminde kız çocuklarının eğitime çok önem verildiğini, kendisinin de bu bilinçle yetişerek eczacılık okulunu okuyup bitirdiğini ifade etmiştir. Birçok kadının lise eğitimini tamamladığını, üniversite mezunu kişi sayısının da döneme göre azımsanmayacak durum olduğunu belirtmiştir. Günümüz Safranbolu kadınlarının bu denli aydın ve açık görüşlü olmasının altında yatan temel sebebin nesiller boyu süregelen eğitim alışkanlığı olduğunu da söylemektedir.

Safranbolu’da iş hayatının yoğunlukla evden olmak üzere kendi çocukluğunda da var olduğuna değinmektedir. Evlerinde bir kadının ihtiyaç duyabileceği ip makarasından ayakkabıya kadar akla gelebilecek her şeyi temin edip sattıklarını söyleyerek bu kadınların adeta evden tüccarlık yaptığını eklemiştir. Ayrıca alışverişlerini İstanbul’dan yaptıklarını, sipariş usulü istenilenleri de getirdiklerine değinmiştir.

Sayın NATIROĞLU, 1975 yılında alınan Safranbolu koruma kararından sonra birçok iş yeri açıldığını ve bu iş yerlerini çoğunlukla kadınların işlettiğini söylemektedir.

Safranbolu’nun kültürüne değinerek, kadına değer veren, el üstünde tutan, toplumda yer açan bir zihniyete sahip olunduğunu anlatmaktadır. Ayrıca kendilerinin çok eski dönemlerde bile belli bir seviyeye ulaşmalarındaki temel etkenin saray kültürüne dayanan kökleri olduğunu dile getirmektedir.

3.14. Makbule GÖKCÜ

Makbule GÖKCÜ, 1929 yılında doğmuştur. Kendi gençlik döneminde davetiye kültürü henüz ortaya çıkmamış olduğu için düğünün yer ve saatinin bazı kadınlar

tarafından ilgili kişilere duyurulduğunu, bu mesleğin adının da okuyuculuk olduğunu ve bu mesleği yaparak Safranbolu’da ekonomik yaşamda yer edindiğini aktarmıştır.

Sayın GÖKCÜ, düğün yapacak kişinin eş, dost ve akrabaların listesi yapılarak kendisine verildiğini; listede bulunan kişilerin adreslerine giderek düğün hakkında bilgilendirme yaptığını söylemiştir. Okuyuculuk mesleğini icra eden kadınların dönem halkı tarafından tanındığı, çok saygı gördüğü ve sevildiğini de eklemiştir. Bazı aileler düğüne davet ettikleri kişilere küçük hediyeler hazırlar, hazırlanan bu hediyeler okuyucu tarafından davetlilere dağıtılmış.

3.15. Müfide DAYAN

1942 yılında Safranbolu’da doğmuştur. Kalealtı İlkokulu’ndan mezun olmuştur. Anne ve babasının tek çocuğudur. Eğitimine terzi yanında devam etmiş ve eğitimini tamamladıktan sonra makas almıştır. Evden sipariş üzerine terzilik yaparak iş yaşamına adım atıp, ekonomik hayata dahil olduğunu belirtmiştir.

Annesi Fatma Hanım’ın babası, annesi 4 yaşındayken Çanakkale Savaşı’nda şehit olmuştur. Sayın DAYAN, dedesi şehit olduktan sonra, anneannesinin evinin altında bulunan kiralık dükkânda satılmak üzere bez dokumaya başladığını, bez, kilim dokumacılığı ve dükkân kiralari ile hayatlarını idame ettirdiklerini aktarmıştır.

4 yaşında babasını kaybettiğini, annesinin dul kalması üzerine çevreden evlenmek isteyenlerin olduğu fakat dayısının, kardeşinin tekrar evlenmesine razı olmadığını, kardeşlerinin evlenmesine mani olduğu için kendisinin de evlenmediğini açıklamıştır. Bu durumun da kadına verilen değeri yansıttığını eklemiştir.

Turizm başlamasıyla dönemin kaymakamı Muammer AKSOY, kendisine misafir ağırlamasını ve böylece konak işletmeciliğine başlamasını teklif etmiştir. Bu teklif üzerine işletmeciliğe başlayan katılımcı halen tarihi çarşıdaki konukevini oğlu ile birlikte işletmektedir.

Sayın Dayan, “Kız çocukları erkek çocukları ile eşit görülüyordu. Öyle ki kadının değeri konusu bizde konuşulmazdı, kadının değeri halk için çok normaldi. Kadına değer vermemek gibi bir durum söz konusu bile olamazdı” ifadelerini aktarmıştır. Kız çocukları mutlaka ilkokulu bitirir, imkânı olan aileler kızlarını ortaokula ve liseye gönderirmiş. İlkokul sonrası okula devam etmeyen kız çocuklarını

Akşam Kız Sanat okullarına ya da terzi yanına göndererek eğitimini tamamlaması sağlanırmış. Sayın DAYAN, annesi ve akranlarının ilkokul mezunu olduğunu belirtmiştir.

DAYAN döneminde kadınlar iplik, makara, düğme gibi dikiş ürünleri satarak, terzilik yaparak, bez ve kilim dokumacılığı ile sayıları az olmakla beraber ebelik mesleğini icra ederek ekonomik yaşama dahil olmuşlardır. Bunlara ek olarak düğünlerde çalgıcılık yapan, hamamlarda natırlık yapan, düğünlerde oyun kaldırıcılık mesleğini yapan kadınların da bulunduğunu eklemiştir.

‘Safranbolu halkı iki eve sahiptir. Biri yazlık olarak kullanılmak üzere Bağlar bölgesinde, diğeri yılın geri kalanında oturulan Eski Çarşı’da bulunurdu’ sözleri de sayın Dayan tarafından aktarılmıştır.

Safranbolu’da kadınların sosyal yaşama katılımını; kadınlar arasında ev oturmaları ve ziyaretler yapılarak, hamamlarda yapılan düğünlere iştirak edilerek gerçekleştiğini anlatmıştır. Genç kadınların çarşıda tayyör ve pardösü, yaşça büyük olanların mahrama adındaki yöresel örtü giydiklerini sözlerine eklemiştir.

Maddi durumu yeterli olanların düğünlerini hamamda, yeterli olmayanların ise evlerinin giriş kısmı olan hayat bölümünde gerçekleştiğini, maddi duruma bakılmaksızın her geline düğün yapıldığını ifade etmiştir. Bunun kadına verilen değeri yansıttığını düşündüğünü açıklamıştır. Düğünden sonra ilk pazar erkek evi kız evine yemeğe davet edildiğini sonraki pazar ise kız tarafına iadeyi ziyaret yapıldığını, kadınlar arasında ise gelin davetleri düzenlendiğini aktarmaktadır.

Sayın DAYAN, gençliğinde evliliklerin yakın çevre ve tanıdıklar arasında yapıldığını ailelerin birbirini bildiğini, dolayısıyla gelin olacak kızın, eşinin evinde bir problem yaşanması ihtimali pek olmadığını da ifade etmiştir. Yani o dönemde kayınvalide ve gelin arasında sorun yaşanmamasının ve ilişkilerin anne-kız çerçevesinde sürmesinin yakın çevreden, aynı kültürden biriyle evlenmesi ve farklı bir düzene geçilmemesinden kaynaklandığını düşündüğünü aktarmıştır. Aynı zamanda gelin kayınvalide ilişkilerinin güzel ilerlemesi kadının bir başka kadına verdiği değerin bir sonucudur.

3.16. Müşerref MAĞDEN

Müşerref MAĞDEN, 25 Kasım 1938 tarihinde Safranbolu’da doğmuştur. Kalealtı İlkokulu mezunu olan MAĞDEN, 16 yaşında terzilik yapmaya başlamış ve 17 yaşında evlenmiştir. 2 çocuk annesidir.

Sayın MAĞDEN, çocukluğunda kızların okutulduğunu, kendisinin de ilkokulu bitirdikten sonra 12 yaşında usta yanına gittiğini söylemiştir. Ustası Safranbolu’nun en ünlü terzisi Zahide Baysal’dır (Naiplerden). Yanında 4 yıl çıraklık yapmıştır. 16 yaşında terzilik makasını alıp dikiş dikmeye başlamıştır. Aslında aklında terzilik olmadığını, okumak istediğini lakin okumak için il dışına göndermek gerektiğini, ailesinin imkânları müsait olmadığından da okuluna devam edemediğini aktarmıştır. Ailesinin eğitime çok önem verdiğini, imkânlarının müsait olması durumunda mutlaka okutacaklarını da eklemiştir. Çünkü kız çocuklarının okuması Safranbolu halkı tarafından hep desteklenmiştir.

Safranbolu’da kadın yaşamın her alanında rol sahibi olduğunu söyleyen sayın MAĞDEN, babası gibi terzilik mesleğini icra ettiğini, başlıca abiye, manto, tayyör diktiğini belirtmektedir. Evlendikten sonra mesleğine eşi ile devam ettiğini, eşinin erkek terzisi olduğunu aktarmıştır. Eşinin terzi dükkânı olduğunu kendisinin evini atölyeye çevirerek işyeri olarak kullandığını ifade etmektedir. Kız çocuklarını yanında çalıştırarak kadının sosyoekonomik yaşama dahil olmasına da destek olmuştur. Esnaf kooperatifine kayıtlı olduğunu, vergilerini ödeyerek bu mesleği devam ettirdiğini yani resmi olarak ekonomik gelir elde ettiğini de eklemiştir.

MAĞDEN, anlattığı dönemde hazır kıyafetin olmamasından dolayı, Safranbolu kadınının da giyime önem vermesinden mütevellit terziliğin çok önemli bir meslek olduğunu açıklamıştır. Yetiştirdiği öğrenci sayısı 200’ü aşkındır. Safranbolu’nun neredeyse bütün terzi kızlarının kendilerini yetiştirmesi için kendisinin yanında çalıştığını ifade etmiştir. Kadınların ekonomik yaşama dahil olma süreçleri hakkında net bir tarih verememekle birlikte kendisinin 1950’lerin ortasında iş hayatına girdiğini düşündüğümüzde, çok daha eski tarihte kadının iş hayatında var olduğunu söyleyebileceğimizi belirtmiştir. Kendisini yetiştiren ustanın terzilik yaparak ev geçindirdiğini hatta ustasının önceki kuşak olan annesinin de terzi olduğunu eklemiştir. Ayrıca annesinin zamanında terzi olmadığından, İstanbul’dan gelen kıyafetleri söküp

yeniden dikerek kendi kendine öğrendiğini dolayısıyla kadının ekonomik yaşamda rol sahibi olmak için çaba gösterdiğini anlatmıştır.

Sayın MAĞDEN, iş hayatında olduğu 1950’li yıllar itibariyle kadınların çoğunlukla terzilik yaptığını ancak okul eğitimi tamamlayıp öğretmen, avukat, eczacı olanların da var olduğunu söylemektedir. 1960’lı 70’li yıllara gelindiğinde çok nadir de olsa dükkânlarda duran kadınlar olduğunu mesela bir arkadaşının eşiyle tuhafiye işlettiğini anlatmıştır. Ayrıca Kur’an-ı Kerim eğitimi veren kadınlar olduğunu kendisinin de her sabah terzilik eğitimine gitmeden, yarım saat onlardan ders aldığını ifade etmektedir.

Safranbolu kadınının sosyal yaşamda da var olduğunu fakat kendisinin çok yoğun çalıştığı için aktif katılamadığını söylemiştir. Haftada bir gün hamama gittiklerini, gündüz kadın kadına gece de eşleri ile sinemaya, konsere giderek sosyalleştiklerini anlatmıştır. Gezme konusunda kısıtlı olmadıklarını da eklemiştir. O dönemdeki herkes gibi kendisinin de kayınvalidesi ile yaşadığını, kayınvalidesi olmasa belki de bu kadar dikiş dikemeyeceğini, kayınvalidesinin evin yemeğine, işine, katılımcının çocuklarına baktığını söylemiş ve kendisi için yerinin ayrı olduğunu belirtmiştir. Bu da kadınlar arası dayanışma ve kadının birbirine verdiği önemin göstergesi niteliğindedir.

İlk çocuğu doğduğunda, kayınpederinin kendi babasının adını koymak istediğini, eşinin ve kendisinin karşı çıkmadığını, ikinci çocukları doğduğunda ise adını kendisinin koyduğunu anlatmıştır. Yani kadınların her konuda söz sahibi olduğunu, kadının değerli, evliliklerin huzurlu olduğunu, boşanmaların da yaygın olmadığını ifade etmiştir. Son olarak Safranbolu’nun hem dini hem geleneksel değerlerine bağlı bir yer olduğunu, burada huzurlu bir yaşam sürdüklerini belirterek, farklı şehirlerden gelen memurların Safranbolu’da bir şey olmadığını sanıp gelmek istemediklerini fakat burada yaşadktan sonra da gitmek istemediklerini söyleyerek anlatımını sonlandırmıştır.

3.17. Neslihan KILIÇ

Neslihan KILIÇ, 1986 yılında Safranbolu’da doğmuştur. Zati Ağar İlkokulu ve Safranbolu Anadolu Lisesinden mezun olduktan sonra Cerrahpaşa Tıp Fakültesi’ni

bitirmiş, uzmanlığını ise Bakırköy Mazhar Osman Ruh ve Sinir Hastalıkları hastanesi ve Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'nde tamamlamıştır.

Psikiyatri hekimliği mesleğini icra etmekte olan Sayın KILIÇ, eğitimi merkeze alan bir yerde büyüdüğünü geçmişte olduğu gibi kendi döneminde de cinsiyet ayrımı yapılmaksızın kız çocuklarının eğitiminin çok önemsendiğini ifade etmiştir. Bu mesleği seçmesinde, Safranbolu'da hekime ve hekimin icrasına saygı duyulmasının, tıbbi önerilere önem verilmesinin ve kendisinin de hekimliğe karşı saygı duymasının temel oluşturan unsurlardan olduğunu aktarmıştır. Bununla beraber Safranbolu'da örnek aldığı eğitimli veya çalışan kadınların olduğunu da eklemiştir.

Günümüzde yaş, nesil, göç sebepli farklı kesimler oluştuğunu, eskiyle karşılaştırıldığında farklı kesimlerin daha yoğun olduğunu ve her kesimde de kadının yerinin farklı olduğunu söylemektedir. Eşit koşul ve değerde olduğu kadar geri planda kalan ve hayati kararlarda edilgen vasıfta kadınların olduğunu da sözlerine eklemektedir.

Aile büyüklerinden edindiği temel değerın kadının çalışma hayatına katılması olduğunu, bu durumun meslek sahibi olmasında, pasif konumdan ziyade aktif konumda olmasına ayrıca güçlü hissetmesine temel oluşturduğunu ifade etmiştir.

Genç yaşında başarılı ve saygın bir uzman doktor olarak, bir ferdi olduğu Safranbolu'nun çok önem verdiği eğitim hususunda örnek olmuştur. Büyüklerini rol model alan Sayın KILIÇ, kendisinden sonraki kuşaklara ışık tutabilmek adına gönüllü olarak seminerlere katılmaktadır.

3.18. Sinem SARITUNÇ

Sinem SARITUNÇ 1979'da doğmuştur. İlkokulu Bağlar İlkokulu'nda Ortaokul ve liseyi de Safranbolu İmam Hatip Lisesi'nde bitirmiştir.

2017 yılında Safranbolu Sarıtunç Tabakhanesi'nin ziyarete açılmasından itibaren kendisi ve eşi tarafından işletilmektedir. Öncesinde sadece tabakhaneyi gezme ve rehberlik hizmeti veren işletme, gelen talepler doğrultusunda kafe ve restoran hizmeti de vermeye başlamıştır. Sayın SARITUNÇ, yöresel yemekleri yaparak kültürlerinin farklı insanlar tarafından tanınmasına destek olmuştur.

Safranboluların aşçılık, terzilik, oyun kaldırımcılık, natırlık, okuyuculuk gibi işler yaptıklarını bildiğini belirtmiştir. Ayrıca kadınların çuvala ceviz alıp onları evlerinde kırdıktan sonra esnafa satarak ekonomik yaşama dahil olduğunu eklemiştir.

Safranbolu’da kadına verilen değerin bir bebek olarak dünyaya gelmesiyle başladığını, kız çocuğu dünyaya geldiğinde çok sevinildiğini ifade etmektedir. Doğumdan itibaren cinsiyet ayrımına maruz kalmayan kız çocuklarının da erkek çocukları gibi iyi yetiştirilmeye çalışıldığını, eğitimlerine çok önem verildiğini söylemektedir. Safranbolu’da nüfus planlaması olduğunu bunun olmasına bir sebebin de çocuğa yetebilmek ve her anlamda donanımını sağlamaya çalışmak olduğunu belirtmiştir. Büyüklerin de kadına, çok çocuk dünyaya getirmesi hususunda baskı yapmadığını bilakis kendi büyüğünden örnek vererek, babaannesinin üçüncü çocuk için “bir kafaya iki göz yeter” ifadesi kullanarak fazla çocuk sayısı konusunda fikrini beyan ettiğini anlatmıştır. Büyüklerin çok çocuk fikrine olumlu bakmamalarının bir nedeni de çocuk yetiştirme sürecinin zorlu olması ve kadının fazla yıpranmasından kaynaklandığını söylemiştir. Bu da kadına verilen değerin ne denli önemsendiğinin bir göstergesidir.

3.19. Zehra TOKER TERZİOĞLU

Zehra Toker TERZİOĞLU, 1943 doğumlu olup Safranbolu’nun eski hanımefendilerinden olan annesi Ayşe Toker’in hayatında çok önemli olan bir kesitten bahsetmek istemiştir.

Sayın TERZİOĞLU, annesinin 1912 yılında doğduğundan söz ederek başlamıştır. Annesi Ayşe Toker’in babası ile, babasının babasının Çanakkale savaşında, Seddülbahir Cephesinde şehit düştüklerini ifade etmiştir. Annesinin 4 yaşında, dayısının ise 2 yaşında yetim kaldıklarını söylemiştir. Annesinin dedesi Ali Osman ÇAVUŞ’un o dönem sağ olduğunu dile getirmiştir. Annesi ve dayısını, Ali Osman ÇAVUŞ’un büyüttüğünden bahsetmiştir. Hatta dayısının İngiltere’ye maden mühendisliğine gönderildiğini fakat hastalanarak vefat ettiğini eklemiştir. Annesinin, dedesi vefat ettikten sonra 14 yaşındayken teyzesi Hatice Göker ve eşi mülazım Mehmet Göker’in yanında Ankara’da yaşamaya başlamıştır.

Annesinin bir gün, teyzesi için alışveriş yapmaya gittiğini, torbaları ile dönerken Atatürk ve iki yaveri ile karşılaştığını aktarmıştır. Atatürk yaverlerini durdurarak annesinin torbalarına yardım etmelerini ve eve kadar eşlik etmelerini söylemiştir. Annesi ise torbalarını kendisinin taşıyabileceğini belirtmiştir. Atatürk ona kim olduğunu sorunca, adının Ayşe olduğunu söylemiş ve başından geçenleri anlatıp teyzesi ve eniştesi mülazım Mehmet GÖKER ile yaşadığını anlatmıştır. Atatürk'ün, annesine, Ayşe sen benim manevi evladım olur musun kızım diye sorduğunu ancak annesinin o an bu teklifin ehemmiyetinin farkına varamayıp teklifi kabul etmediğini aktarmaktadır. Atatürk'ün bunun üzerine, Ayşe'ye eniştesini yanına göndermesini söylediğini anlatmıştır. Atatürk, eniştesi ile görüştükleri sırada Ayşe'nin istediği takdirde manevi evlad olabileceğini söylemiş ve takması için iki adet şapka hediye etmiştir. Sayın TERZİOĞLU, annesinin kabul etmediği bu teklifin pişmanlığını yıllar boyunca çektiğini aktarmıştır.

3.20. Ender GÜMÜŞ (Yörük Köyü Kadın Kültürü Adına)

Ender GÜMÜŞ, Tarihi Yörük Köyü Çamaşırhanesi bağlamında kadına verilen önemden şu şekilde bahsetmektedir.

1985 yılına kadar kullanılmış bu çamaşırhanenin 12 imamı temsilen 12 köşesi olduğundan ve Bektaşî bir aile tarafından köyün kadınlarına hediye olarak yaptırıldığını ifade etmiştir. Yıkama taşının her bir köşe yüksekliğinin eşit olmadığı, kadınların boyları düşünülerek uzunlu kısıllı yapıldığını belirtmiştir. Yaklaşık 300-350 yıl önce kadınların belinin ağırlama ihtimali düşünülerek, detaylara önem verilip kadına verilen değerin gösterildiğini anlatmaktadır. Ayrıca çamaşır yıkayan kadınların cereyana kalıp hasta olmaması için tek taraflı havalandırma yapıldığını eklemiştir. Çamaşırhane de, sonraki gün çamaşır yıkayacak olanların birer odun getirip rezervasyon mahiyetinde bıraktığını söylerken, kadınların da kendi aralarında birbirlerine değer verip, birbirlerinin rezervasyonuna saygı duyduğunu, sıralarını beklediklerini eklemiştir. Yörükköy'de senede 1 defa 3-4 gün süren köy günü adlı bir etkinlik yapıldığını, etkinlikte maddi gider oluştuğunu ve bu gideri karşılayan kişinin ağa olduğunu belirtmiştir. Burada şimdiye kadar ağa olan kişilerin bir kısmının kadın olduğunu ve bu hanım ağaların fotoğraflarının da tıpkı erkeklerinki gibi çamaşırhane duvarına asıldığını, cinsiyet ayrımı yapılmadığını vurgulamıştır. Köy kahvesinin şu an kapalı olduğunu ancak açık olduğu dönemde kadınların oturduğunda yadırganmadığını, kadın erkek ayrımı asla yapılmadığını, Türk töresi gereğince kadın erkek eşit görülüp, kadına çok değer verildiğini söylemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türk kültüründe kadının sosyo-ekonomik yaşamdaki rolü çağlar boyunca belli değişiklikler gösterse de kadının önemi hiç eksilmemiştir. Kadın toplumsal hayatın birçok alanında aktif rol oynamış, yaşamın hiçbir alanından mahrum bırakılmamıştır.

İlk Türk devletlerinde kadın hem anne hem de birey olarak özel bir yere sahiptir. Kadın erkekle eşit görülüp, devlet yönetiminde dahi rol alabilecek niteliktedir. Herhangi bir kısıtlama ile karşı karşıya kalmamıştır. Osmanlı devletinde kadının rolü eski dönemlere oranla nispeten azalma gösterse de değeri hiç eksilmemiştir. Cumhuriyet döneminde kadının rolü Atatürk tarafından tekrar ön plana çıkarılmıştır. Atatürk, Millî Mücadele sürecinde cephede dahi varlığını ve fedakarlığını gösteren asil Türk kadınına her türlü siyasi, sosyal, ekonomik ve hukuki haklarının vermeye çalışarak bir bakıma Türk milleti adına vefa örneği göstermiştir.

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan Safranbolu yüzyıllara dayanan konak yaşantısı ile geçmişten bugüne Türk kültürünün yaşatılmaya devam ettiği kadim bir yerleşmedir. Araştırma esnasında tespit edildiği üzere Safranbolu'da yüz yıl öncesinde dahi cinsiyet ayrımı yapılmamış, kız çocuklarına eğitim hakkı tanınarak okula gönderilmiş, eğitim hakkı kadınların kendilerini geliştirmesini sağlarken toplumsal gelişime de katkı sağlamıştır. Safranbolu'da kadın, geleneksel rollerinin yanında sosyo-ekonomik yaşamda da yerini almıştır. Bilakis ekonomik yaşamda güçlenen kadın, toplumsal statüde de yerini yükseltmiştir. Safranbolu'da kadın - erkek çocukları arasında ayırım yapılmamış; kadın erkeğin arkasında değil daima yanında yer almıştır.

Safranbolu'nun yaşayan değerleri olmaları sebebi ile tezde açılışta geçen Safranbolulu kadınlar ile belgesel tarzında çekimler yapılması, televizyon programlarının gerçekleştirilmesi, kendilerinin ön planda tutulacağı panellerin düzenlenmesi, festivallerde misafir edilmeleri ve ortak yaşam alanlarına (cadde, sokak, park, sosyal tesis gibi) isimlerinin verilerek yaşatılması hem kendilerini ve ailelerini onore edecek hem de gerçekleştirdikleri faaliyetler ile bıraktıkları izlerin unutulmamasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2019). Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın. *İnsan ve İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi*, 395-411.
- Açıl, O. (2016). İlk Türk Devletlerinde Kadın Algısı ve Kadın Hakları. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 63-72.
- Aksoy, İ. (2016). Toplumsal ve Siyasal Süreçte Türk Kadını. *Yaşama Dergisi*, 7-20.
- Arat, R. R. (1964). Eski Türk Vesikaları. *Türk Kültür Araştırmaları Dergisi*, 41-42.
- Ayvaz, S. (2021). *Eski Türk Yazıtlarında Töre ve Örfi Hukuk*. Nevşehir.
- Bal, G., & Kayabaşı, O. A. (2019). Sibiryı Sahası Türk Destanlarında Kadının Yeri ve Bu Bağlamda Eski Türklerin Kadına Bakışı. *Türkiyat Mecmuası*, 419-434.
- Büyükaşahin, Ş. (2017). Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadını. *Kapadokya Tarih ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 284-295.
- Cevri, E. (2020). *Cumhuriyet Döneminde Kadının Çalışma Hayatındaki Konumu*. İstanbul.
- Çandarlıoğlu, G. (2019). *İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırması Vakfı Yayınları.
- Deniz, T., & Kocakaya, E. (2023). Kültürel Miras Kapsamında Safranbolu’da Geleneksel Doğum Adetleri. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18-34.
- Deniz, T., Diker, O., & Çetinkaya, A. (2016). Jeoturizm Kapsamında Safranbolu’da Coğrafi Kaynakların Değerlendirilmesi ve Safranbolu Jeoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 334-348.
- Doğramacı, E. (1985). Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını. *Erdem Dergisi*, 111-124.
- Erdoğan, H. (2017). *Eski Türklerde Töre : Ortaya Çıkışı , Yayılımı ve Uygulamaları*. İzmir.
- Eroğlu, E. (2016). Sosyo-Ekonomik Açından Eski Türklerde Kadının Konumu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 443-447.
- Ersöz, A. G. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fevzioğlu, T. (1986). Atatürk ve Kadın Hakları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*.

- Gökalp, Z. (1972). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gökalp, Z. (1974). *Türk Medeniyeti Tarihi*. İstanbul: Türk Kültür Yayınları.
- Gökalp, Z. (1976). *Türk Töresi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları.
- Göksel, B. (1993). *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hassan, Ü. (2000). *Eski Türk Toplumuna Üzerine İncelemeler*. İstanbul: Alan Yayınevi.
- İçli, T. G. (1998). Cumhuriyet Döneminde Kadının Sosyal Konumu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 93-103.
- Kabaklı Çimen, L. (2008). *Türk Töresinde Kadın ve Aile*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Kafesoğlu, İ. (2001). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat AŞ.
- Karatay, O. (2012). Töre Yapmak , Adet Çıkarmak: Eski Türklerde Oydaşılmış Hukukun Toplumsal Temelleri. 1-7.
- Koç, S. (2011). Türklerde Kadın ve Hüseyin Nihal Atsız'ın Tarihî Romanlarında Kadın Motifi. *Erdem*, 155-186.
- Küçükali, A. (2014). Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapının Kadınların Çalışma Hayatı Üzerine Etkileri:Erzurum Örneği. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1-19.
- Ögel, B. (1971). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. Ankara: MEB.
- Özmenli, M. (2018). Ortaçağ'da Türklerde Kadın ve Aile. 347-356.
- Pamir , A. (2009). Orta - Asya Türk Hukukunda Töre Kavramı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 359-375.
- Sağ, V. (2001). Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını ve Atatürk. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9-23.
- Saltuklu, Z. (2019). Türklerde Töre. *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 61-66.
- Sarıkoçuncu, A. (1999). Türklerde Kadın Hakları Üzerinde Bir Değerlendirme. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 113-124.
- Serdaroğlu, K. (1992). Türk Ailesi ve Türk Toplumunda Kadının Fonksiyonu Üzerine Bir İnceleme.
- Şemşek, V. (2020). Osmanlı Döneminde Kadının Yeri Üzerine. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 191-200.

- Talibli, A. (2018). Geçmişten Günümüze Türk Toplumlarında Kadının Yeri ve Önemi. 1-4.
- Tanyu, H. (1979). Türk Töresi Üzerinde Yeni Bir Araştırma . *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* , 97-120.
- Tatar, T., & Canbay Tatar, H. (2005). Türk Kültüründe Töre Müessesesi. *Dini Araştırmalar*, 273-286.
- Temizer, N. C. (2022). 19.Yüzyılda Batı'da ve Osmanlı'da Kadının Sosyal ve Ekonomik Hayattaki Yeri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 51-70.
- Tunçözgür, Ü. (1999). *Dünü ve Bugünü ile Safranbolu*. Ankara: Meteksan Anonim Şirketi.
- Uğurcan, S. (1999). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Kadını. *Erdem*, 988-998.
- Utma, S. (2020). Türk Kültüründe Kadın Olmak ve Medyada Kadının Temsili. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1076-1083.
- Yalçın, H. (2019). *Cumhuriyet Dönemi Kadın İmaji İnşası*. Ankara.
- Yavuz, A., & Ertem, K. (2021). Türk Toplumunda Kadının Statüsüne Genel Bir Bakış. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, 69-82.
- Yayla, A. (2017). *Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi Ders Notları*.
- Yılmaz, A. (2004). Türk Kültüründe Kadın. *Milli Folklor Dergisi*, 111-123.
- Yücel, M. U. (2022, Kasım 27). İslamiyet Öncesi Türk Kadını. (B. Şen, Röportaj Yapan)

Kaynak Kişiler

Birsen GÜMÜŞ

Demet ÇUBUKÇU

Ender GÜMÜŞ

Feride ÖZKAYNAK,

Hatice BÜYÜKKARAGÖZ

Hüsniye HALAÇ

İlhan KAVUŞTURUCU

Leyla GÜRSEL

Leyla NATIROĞLU

Makbule GÖKCÜ

Müfide DAYAN

Müşerref MAĞDEN

Neslihan KILIÇ

Sinem SARITUNÇ

Zehra TOKER TERZİOĞLU

Tezin ortaya çıkmasında değerli görüşleri ile katkı sağlayan tüm kaynak kişilere ve özel fotoğraf arşivini paylaştan Mehmet GÖKCÜ'ye teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu tezde Cumhuriyet Kenti Karabük'ten Portreler çalışmasından faydalanılmıştır.

EKLER

Ek 1: Eski Safranbolu Hayatından Fotograflar

Fotograf 1: Safranbolu'da sosyal hayat

Fotograf 2: Safranbolu’da sosyal hayat

Fotograf 3: Safranbolu’da sosyal hayat

Fotograf 4: Safranbolu’da sosyal hayat

Fotograf 5: Safranbolu’da sosyal hayat

Fotograf 6: Safranbolu'da sosyal hayat

Fotograf 7: Safranbolu'da sosyal hayat

Fotograf 8: Safranbolu'da sosyal hayat

Fotograf 9: Safranbolu'da sosyal hayat

Fotograf 10: Safranbolu'da sosyal hayat

Fotograf 11: Safranbolu’da ekonomik hayat

Fotograf 12: Safranbolu’da eğitim hayatı

Fotoğraf 13: Safranbolu’da eğitim hayatı

Fotoğraf 14: Safranbolu’da eğitim hayatı

Fotograf 15: Safranbolu'da eğitim hayatı

Fotograf 16: Safranbolu'da eğitim hayatı

Fotograf 17: Safranbolu’da eğitim hayatı

Mehmet GÖKCÜ tarafından derlenmiştir.

Fotograf 18: Safranbolu’da eğitim hayatı

Fotograf 19: Safranbolu’da eğitim hayatı

Fotograf 20: Safranbolu’da tören

Fotograf 21: Safranbolu’da sosyal hayat

Fotograf 22: Safranbolu’da sosyal hayat

Fotograf 23: Safranbolu'da sosyal hayat

Fotograf 24: Safranbolu'da sosyal hayat

Fotograf 25: Safranbolu’da tören

Fotograf 26: Safranbolu’da sosyal hayat

Fotograf 27: Safranbolu’da tören

Fotograf 28: Safranbolu’da ekonomik hayat

Fotograf 29: Safranbolu’da ekonomik hayat

Fotograf 30: Safranbolu’da ekonomik hayat

Fotograf 31: Safranbolu’da ekonomik hayat

1935 yılı, Safranbolu ve sanat.

Fotograf 32: Safranbolu’da sosyal hayat

Fotograf 33: Atatürk tarafından Ayşe TOKER'e hediye edilen şapka

Fotograf 34: Atatürk tarafından Ayşe TOKER'e hediye edilen şapka

FOTOGRAFLAR LİSTESİ

Fotograf 1: Safranbolu’da sosyal hayat.....	62
Fotograf 2: Safranbolu’da sosyal hayat.....	63
Fotograf 3: Safranbolu’da sosyal hayat.....	63
Fotograf 4: Safranbolu’da sosyal hayat.....	64
Fotograf 5: Safranbolu’da sosyal hayat.....	64
Fotograf 6: Safranbolu’da sosyal hayat.....	65
Fotograf 7: Safranbolu’da sosyal hayat.....	65
Fotograf 8: Safranbolu’da sosyal hayat.....	66
Fotograf 9: Safranbolu’da sosyal hayat.....	67
Fotograf 10: Safranbolu’da sosyal hayat.....	67
Fotograf 11: Safranbolu’da ekonomik hayat	68
Fotograf 12: Safranbolu’da eğitim hayatı.....	68
Fotograf 13: Safranbolu’da eğitim hayatı.....	69
Fotograf 14: Safranbolu’da eğitim hayatı.....	69
Fotograf 15: Safranbolu’da eğitim hayatı.....	70
Fotograf 16: Safranbolu’da eğitim hayatı.....	70
Fotograf 17: Safranbolu’da eğitim hayatı.....	71
Fotograf 18: Safranbolu’da eğitim hayatı.....	71
Fotograf 19: Safranbolu’da eğitim hayatı.....	72
Fotograf 20: Safranbolu’da tören.....	72
Fotograf 21: Safranbolu’da sosyal hayat	73
Fotograf 22: Safranbolu’da sosyal hayat	73
Fotograf 23: Safranbolu’da sosyal hayat.....	74

Fotograf 24: Safranbolu’da sosyal hayat	74
Fotograf 25: Safranbolu’da tören.....	75
Fotograf 26: Safranbolu’da sosyal hayat	75
Fotograf 27: Safranbolu’da tören.....	76
Fotograf 28: Safranbolu’da ekonomik hayat	77
Fotograf 29: Safranbolu’da ekonomik hayat	77
Fotograf 30: Safranbolu’da ekonomik hayat	78
Fotograf 31: Safranbolu’da ekonomik hayat	79
Fotograf 32: Safranbolu’da sosyal hayat	79
Fotograf 33: Atatürk tarafından Ayşe TOKER’e hediye edilen şapka	80
Fotograf 34: Atatürk tarafından Ayşe TOKER’e hediye edilen şapka	81

ÖZGEÇMİŞ

Meryem ÇULLUK, 2015 yılında Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2016 yılında Iğdır ilinde başladığı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği görevine, 2020 yılı itibariyle Karabük ili Safranbolu ilçesinde devam etmektedir.

Evli ve 1 çocuk annesidir.

